

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

**Charakteristika pohřebního ritu ve starším stupni doby stěhování národů v
Čechách**

Denisa Kroupová

Bakalářská práce

2017

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Janu Jílkovi, Ph.D., za ochotu vždy poradit a pomoci. Dále PhDr. Janu Musilovi za jeho cenné rady při sestavování databáze. Také děkuji své rodině a přátelům za podporu.

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 11. 2017

Denisa Kroupová

ANOTACE

Cílem této bakalářské práce bylo vytvoření databáze a podat kompletní soupis pohřebišť a jednotlivých hrobů ve starším stupni doby stěhování národů v Čechách. Analýza je zaměřena na popis nálezových kontextů, především se jedná o nálezy artefaktů a jejich umístění v jednotlivých kostrových hrobech. Práce je dále zaměřena na interpretaci pohřebního ritu v tomto období v Čechách.

KLÍČOVÁ SLOVA

Starší stupeň doby stěhování národů, hroby, pohřební ritus, hrobová výbava

TITLE

Characteristic of burial rite of early stage great migration period in bohemia

ANNOTATION

Purpose of this barchelor thesis was to create a database and submit a complete list of burial grounds in early stage great migration in bohemia. The analysis is focused on description of finding contexts, especially on finds of artifacts and their location in graves. Thesis is also focused on the interpretation of burial rite of this age in bohemia.

KEYWORDS

Early stage of great migration, graves, burial rite

Obsah

1.	Úvod.....	1
1.	Cíle práce.....	2
2.	Metoda práce.....	2
3.	Dějiny bádání.....	9
3.1.	Pohřbívání.....	14
4.	Dějinný kontext.....	15
4.1.	Situace na našem území.....	15
4.2.	Vyčlenění staršího stupně stěhování národů.....	16
4.3.	Situace na Moravě.....	21
5.	Charakteristika pohřebního ritu ve starším stupni doby stěhování národů.....	23
6.	Anomálie.....	31
6.1.	Deformace lebek.....	31
6.2.	Pohřby se zvířaty.....	32
6.3.	Pohřby v sídlištních objektech.....	32
7.	Charakteristika hrobové výbavy.....	33
7.1.	Bohaté pohřby a pohřby nobility.....	33
8.	Sekundární zásahy.....	35
8.1.	Důvody vykrádání.....	37
9.	Druhy artefaktů.....	37
9.1.	Keramické artefakty.....	38
9.1.1.	Nádoby.....	39
9.2.	Nástroje a předměty denní potřeby.....	40
9.3.	Šperky a ozdoby.....	41
9.3.1.	Spony.....	41
9.3.2.	Opasek.....	42
9.4.	Militária.....	44

9.5. Mince	45
9.6. Předměty z organických hmot	46
9.7. Kultovní předměty	47
10. Hrobové přílohy	49
10.1. Umístění artefaktů v hrobové jámě	49
11. Závěr.....	55
12. Resume	57
13. Seznam použité literatury	60
14. Seznam zkratk a značek.....	64
15. Obrazové přílohy.....	65

1. Úvod

Tato práce se zabývá pohřebním ritem ve starším stupni doby stěhování národů. Časově je doba stěhování vymezována od konce 4. století n. l. do druhé poloviny 6. století n. l. V tomto období se odehrálo několik důležitých historických událostí. Na konci 4. století se dávají do pohybu Hunové a migrují směrem na západ do Evropy. V roce 359 za vlády císaře Theodosia I. dochází k rozdělení na Západořímskou a Východořímskou říši mezi jeho dva syny. V 5. století dochází k zániku Západořímské říše, která k roku 395 n. l. dosahovala k Rýnu, zabírala celou dnešní Francii a téměř celou Anglii. Dále zasahovala do Španělska a severní Afriky.

V Západořímské říši postupně docházelo ke germanizování římského vojska. Někteří barbaři pronikli až do velení římské armády. Několikrát také došlo k dobytí hlavního města Říma. Ve Španělsku vzniká svébská a vizigotská říše, v Africe vandalská a ve Francii burgundská. Po zániku Západořímské říše nastává doba sociálního a hospodářského chaosu a také destabilizace, která byla podpořena ještě migrací různých kmenů napříč Evropou. Na jejím území vznikají nové mocnosti, které se později vyvinuly ve státní útvary.¹

Můžeme hypoteticky říci, že na rozdíl od Moravy nebyly Čechy samotným stěhováním tak intenzivně zasaženy. I písemné prameny o území dnešních Čech mlčí. Jediné informace tak můžeme získat z archeologických pramenů. Bohužel čeští archeologové nevěnují období stěhování národů tolik zájmu jako například době bronzové, železné nebo slovanskému období.

Tato bakalářská práce předkládá přehled lokalit s pohřebišti i soupis jednotlivých hrobů, které můžeme zařadit do staršího stupně stěhování národů. Soupis hrobů je vyhotoven formou databáze v programu MS Acces 2010.

Práce se dále zabývá charakteristikou pohřebního ritu ve starším stupni doby stěhování národů v Čechách. Bude podávat přehled o jednotlivých lokalitách a o hrobové výbavě nebožtíků. V databázi bude uvedeno, kde se daný artefakt nacházel. Dále bude sledována orientace hrobu v rámci světových stran, pohlaví, průměrný věk nebožtíků a zvláštnosti jako je například obložení hrobové jámy, přítomnost nebo nepřítomnost rakve či případné superpozice nebo dvojhroby. Zvláštní pozornost pak bude věnována problematice druhotnému narušování a vykrádání hrobů.

¹ Eduard DROBERJAR, *Praha Germanská*, in: Michal Lutovský – Lubor Smejtek (edd): *Pravěká Praha*. Praha 2005, s. 76.

1. Cíle práce

Jak již naznačuje název práce, bude jejím tématem charakteristika pohřebního ritu ve starším stupni doby stěhování národů v Čechách. Práce bude obsahovat kompletní soupis artefaktů, které se v jednotlivých hrobech našly a katalog jednotlivých hrobů.

Artefakty budou rozřazeny podle umístění v hrobové jámě. Pozornost bude věnována čtyřem oblastem. Je to okolí hlavy, dále pak hrudníku, třetí oblastí budou horní končetiny a poslední okolí dolních končetin. Zde bude věnována pozornost tomu, jaké typy artefaktů se nejčastěji v těchto místech objevují.

Další část práce se bude zabývat konstrukcí hrobových jam, která je v tomto období velice různorodá. Ať už se jedná o dřevěné rakve nebo kamenné obložení hrobové komory. S tím úzce souvisí i způsob uložení nebožtíka do hrobové jámy. Dále bude sledována orientace hrobů v rámci světových stran a umístění hrobu v rámci celého pohřebiště.

Z nashromážděných informací pak bude vyvozeno, jestli souvisí věk či pohlaví s bohatostí a složením hrobové výbavy. Pozornost bude věnována také tomu, jestli se bohaté hroby objevují spíše jednotlivě nebo jestli bývají součástí větších pohřebišť. Případně kde jsou tyto hroby v rámci celého komplexu pohřebiště umístěny. I přes nedostatečnou pramennou základnu a způsob vedení výzkumů až do poloviny 20. století, bude předložena hypotéza o možném společenském postavení nebožtíka. Což bude ovšem ztiženo sekundárními zásahy do hrobové jámy, kterým bude ovšem věnována samostatná kapitola. Soupis hrobů bude obsahovat i žárové pohřby, které se sice objevují pouze ojediněle, ale údaje z nich budou rovněž zahrnuté do vyhodnocení.

2. Metoda práce

Hlavním zdrojem informací pro tuto práci jsou monografie, odborné články, tištěné zprávy a nálezové zprávy. Součástí této práce bude i databáze pohřebišť a jednotlivých hrobů, pro kterou budou stěžejní právě informace z nálezových zpráv.

Úvodní část práce je věnována dějinnému kontextu. Bude obsahovat základní poznatky o době stěhování národů a jejich zasazení je do dějinného rámce. Zároveň také stručné shrnutí toho, jak a proč jednotlivé kmeny migrovaly. Základním zdrojem informací pro tuto kapitolu je monografie Eduarda Droberjara „*Věk barbarů*“ z roku 2005, dále pak kniha „*Čechy v době stěhování národů*“ z roku 1965 od Bedřicha Svobody nebo „*Archeologie pravěkých Čech, doba římská a stěhování národů*“ z roku 2008, která vznikla pod redakcí Vladimíra Salače.

Další část práce je věnována dějinám bádání. Stěžejní prací pro tuto kapitolu je monografie Bedřicha Svobody, „*Čechy v době stěhování národů*“ z roku 1965. Dále je čerpáno z prací Eduarda Droberjara a to hlavně z „*Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě*“ z roku 2002 a dále pak z monografie „*Věk barbarů*“. Důležitou publikací je „*Pravěká Praha*“ od Michala Lutovského a Lubora Smejtky z roku 2005, která podává soupis všech archeologických lokalit na území města Prahy až do 10. století. Neposledním důležitým zdrojem informací jsou sborníky „*Archeologie barbarů*“, z let 2005, 2006 a 2010. Starší lokality budou zpětně ověřovány v dříve vydaných publikacích. Zejména v práci B. Svobody z roku 1965 a časopise *Archeologické rozhledy*. Na konci kapitoly bude stručné shrnutí o bádání na pohřebištích na našem území.

Součástí práce je databáze, pro jejíž vytvoření, byly použity jak monografie, tak články z různých periodik, jako jsou „*Archeologické rozhledy*,“ „*Archeologie ve středních Čechách*“ nebo „*Památky archeologické*“. Databáze pro tuto práci je vytvořena v programu Microsoft Acces 2010.

V databázi byla nejdříve vytvořena nová tabulka (Tab. A), kde bylo nadefinováno, jaké znaky budou v konkrétním hrobě a u konkrétního artefaktu sledovány. Jedná se o lokalitu, okres, vedoucího výzkumu, literaturu, číslo hrobu, délku hrobu, šířku hrobu, počet jedinců, pohlaví věk, slovní popis věku, dále pak jestli byl hrob narušen, jestli se v hrobě objevovala rakev, zda se jedná o kostrový nebo žárový pohřeb, zda byl hrob narušen, orientaci hrobu v rámci světových stran či zda pohřeb obsahoval nějaké anomálie. Další část je věnována materiálu. Zde je pomocí datového typu Ano/ne určeno z jakého materiálu jsou hrobové přílohy a také jejich celkový počet (Tab. D). Konkrétně se jedná o keramiku, kov, bronz, měď, zlato, stříbro, sklo, kost, organické materiály a kostěnou či parohovou industrii.

Další části jsou pak věnovány už jednotlivým artefaktům (Tab. E-K). Artefakty samotné můžeme rozdělit podle několika hledisek, např. podle materiálu nebo podle funkce. Pro účely této práce jsou artefakty rozděleny na keramické, šperky, předměty denní potřeby, militária, kamenné artefakty, skleněné artefakty, organické materiály a poslední kategorií je kostěná a parohová industrie.

Do keramiky pak patří nádoby, nádobky, hrnce, misky poháry, džbány, hrníčky, láhve, střepy, přesleny a keramické korály. Do šperků patří náramky, nákrčníky, náušnice, náhrdelníky, prsteny, kroužky, závěsky, spony a přezky. Do předmětů denní potřeby jsou zařazeny brousky, lžíce, cedníčky knoflíky, nůžky pinzety, křesadla, jehly, zápony, klíče, kování, mince a nůty. Militária obsahují štítové puklice, sekery, meče, dýky, nože, hroty šípů,

hroty kopí a části jezdecké výbavy. Do kamenných artefaktů řadíme sekáče, pazourky, korálky a přesleny. Do skleněných artefaktů pak nádoby a korálky. Do organických materiálů pak ulity, látku, dřevo a skořápky. Poslední kategorií je kostěná a parohová industrie a zde jsou řazeny šídla, hřebeny jantarové korály a masité milodary. U každého artefaktu je uváděn ještě počet a lokace.

Formulář s názvem Pohřebiště je pak rozčleněn na jedenáct listů. První list má název Obecné a obsahuje základní informace o daném hrobě (viz tabulka B). Další list má název Hrob a antropologie a obsahuje dostupné informace o antropologických poznatcích hrobu (viz tabulka C). Třetí list s názvem Nálezy obecně je věnován materiálu, z jakého jsou artefakty v hrobě vyrobeny (viz tabulka D). List s názvem Keramika je zasvěcen keramickým nádobám a dalším keramickým nálezům (viz. Tabulka E). Pátý list se věnuje šperkům (viz. Tabulka F). Předměty denní potřeby jsou zahrnuty v listu číslo 6 (viz tabulka G). Další list má název Militaria (viz tabulka H), skleněné artefakty jsou v listu číslo 8 (viz tabulka I), organické materiály náleží do listu číslo 9 (viz tabulka J), předposlední list zahrnuje kamenné artefakty (viz tabulka K) a poslední, jedenáctý, je věnován případnému popisu a poznámkám.

Název pole	Datový typ	Popis
ID	Automatické číslo	
Lokalita	Text	
Okres	Text	
Vedoucí výzkumu	Text	
Doba výzkumu	Text	
Literatura	Text	
Hrob č	Text	
Délka h	Číslo	udáváno v metrech
Šířka	Číslo	udáváno v metrech
Hloubka	Číslo	udáváno v metrech
Počet jedinců	Číslo	
Pohlaví 1	Text	
Pohlaví 2	Text	
Pohlaví 3	Text	

tab. A – Ukázka návrhu tabulky Pohřebiště (autor Denisa Kroupová)

Tab. B – Ukázka listu s názvem Obecné (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecně Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Hrob č 1 Pohlaví 1 muž Věk 1 20-30 Popis věk 1 adultus

Délka h Pohlaví 2 Věk 2 Popis věk 2

Šířka Pohlaví 3 Věk 3 Popis věk 3

Hloubka

Počet jedinců Dětský hrob Narušení

Orientace SZ-JV Popelnice Popelnice počet Rakev

Anomálie Kostrový

Popis anomálie Žárový

Záznam: 4 z 217 Bez filtru Vyhledávání

Tab. C – Ukázka listu s názvem Hrob a antropologie (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecně Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Keramika Kost

Kov Štěpaná industrie

Železo Skořáčky

Měď Uliny

Zlato Bronz

Stříbro

Sklo

Organické materiály

Látka

KPI

Souhrnný počet

Záznam: 12 z 358 Bez filtru Vyhledávání

Tab. D – Ukázka listu s názvem Nálezy obecně (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecně Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Nádoba

Nádoba obecně

Nádoba obecně počet Nádoba obecně lokace

Nádobka

Nádobka počet Nádobka lokace

Džbán

Džbán počet Džbán lokace

Pohár

Pohár počet Pohár lokace

Keramický korál

Keramický korál počet Keramický korál lokace

Hrnec

Hrnec počet Hrnec lokace

Hrníček

Hrníček počet Hrníček lokace

Stěpy

Stěpy počet Stěpy lokace

Miska

Miska počet Miska lokace

Láhev

Láhev počet Láhev lokace

Přeslen

Přeslen počet Přeslen lokace

Popis

Záznam: 106 z 217 Bez filtru Vyhledávání

Tab. E – Ukázka listu s názvem Keramika (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecné Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Šperky

☐ Náramek Náramek počet <input type="text"/> Náramek lokace <input type="text"/>	☐ Kroužek Kroužek počet <input type="text"/> Kroužek lokace <input type="text"/>	☐ Náušnice Náušnice počet <input type="text"/> Náušnice lokace <input type="text"/>
☒ Prsten Prsten počet <input type="text" value="1"/> Prsten lokace <input type="text"/>	☐ Závěsek Závěsek počet <input type="text" value="1"/> Závěsek lokace <input type="text"/>	
☐ Nákrčník Nákrčník počet <input type="text"/> Nákrčník lokace <input type="text"/>	☒ Spona Spona počet <input type="text" value="2"/> Spona lokace <input type="text"/>	
☐ Náhrdelník Náhrdelník počet <input type="text"/> Náhrdelník lokace <input type="text"/>	☒ Přezka Přezka počet <input type="text" value="1"/> Přezka lokace <input type="text"/>	

Záznam: 4 123 z 217 | Bez filtru | Vyhledávání

Tab. F – Ukázka listu s názvem Šperky (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecné Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Předměty denní potřeby

☒ Pinzeta Pinzeta počet <input type="text" value="1"/> Pinzeta lokace <input type="text"/>	☐ Kování Kování počet <input type="text"/> Kování lokace <input type="text"/>	☐ Křesadlo Křesadlo počet <input type="text"/> Křesadlo lokace <input type="text"/>
☐ Jehla Jehla počet <input type="text"/> Jehla lokace <input type="text"/>	☐ Mince Mince počet <input type="text"/> Mince lokace <input type="text"/>	☐ Brousek Brousek počet <input type="text"/> Brousek lokace <input type="text"/>
☐ Zápona Zápona počet <input type="text"/> Zápona lokace <input type="text"/>	☐ Nůty Nůty počet <input type="text"/> Nůty lokace <input type="text"/>	
☐ Cedníček Cedníček počet <input type="text"/> Cedníček lokace <input type="text"/>	☐ Knoflíky Knoflíky počet <input type="text"/> Knoflíky lokace <input type="text"/>	☒ Nůžky Nůžky počet <input type="text" value="1"/> Nůžky lokace <input type="text"/>
☐ Klíč	☐ Lžice	

Záznam: 4 123 z 217 | Bez filtru | Vyhledávání

Tab. G – Ukázka listu s názvem Předměty denní potřeby (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecné Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Militária

Štítová puklice
Štítová puklice počet
Štítová puklice lokace

Meč
Meč počet
Meč lokace

Dýka
Dýka počet
Dýka lokace

Nůž
Nůž počet
Nůž lokace

Hrot šípu
Hrot šípu počet
Hrot šípu lokace

Hrot kopí
Hrot kopí počet
Hrot kopí lokace

Jezdecká výbava
Jezdecká výbava počet
Jezdecká výbava lokace

Sekera
Sekera počet
Sekera lokace

Záznam: 4 123 z 217 | Bez filtru | Vyhledávání

Tab. H – Ukázka listu s názvem Militária (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecné Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Sklo S

Nádoba N

Nádoba počet

Nádoba lokace

Skleněný korálek

Skleněný korálek počet

Skleněný korálek lokace

Záznam: K 16 z 217 Bez filtru Vyhledávání

Tab. I – Ukázka listu s názvem Skleněné artefakty (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecné Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Organický materiál

Látka

Látka počet

Látka lokace

Dřevo

Dřevo počet

Dřevo lokace

Skořápky S

Skořápky počet

Skořápky lokace

Popis P

KPI K

Hřeben

Hřeben počet

Hřeben lokace

Masitý mlodár

Masitý mlodár počet

Masitý mlodár lokace

Masitý mlodár popis

Poznámka

Jantarový korál

Jantarový korál počet

Jantarový korál lokace

Šídlo

Šídlo počet

Šídlo lokace

Ulita

Ulita počet

Ulita lokace

Záznam: K 26 z 217 Bez filtru Vyhledávání

Tab. J – Ukázka listu s názvem Organický materiál (autor Denisa Kroupová)

Form Pohř

Obecné Hrob a antropologie Nálezy obecné Keramika Šperky Předměty denní potřeby Militária Skleněné artefakty Organický materiál Kámen Popis

Korálek K

Korálek počet K

Korálek lokace K

Přeslen K

Přeslen počet K

Přeslen lokace K

Pazourek

Pazourek počet

Pazourek lokace

Sekáč

Sekáč počet

Sekáč lokace

Záznam: K 50 z 217 Bez filtru Vyhledávání

Tab. K – Ukázka listu s názvem Kámen (autor Denisa Kroupová)

Vztahy mezi jednotlivými tabulkami (hroby a pohřebišti) budou na základě definovaných vztahů porovnávány a vyhodnocovány za pomoci křížových a jednoduchých dotazů. Dotaz byl vždy vytvořen z formuláře Pohřebiště a za pomoci operátorů z něj byla generována jednotlivá data. Pokud bychom chtěli například vygenerovat všechny ženské hroby, použili bychom operátor Like “ženy“. Stejný postup můžeme opakovat při generování jak artefaktů, tak např. při generování informací z jednotlivých pohřebišť. Zjištěná data pak budou pomocí programu Microsoft Excel 2010 převedena na grafy.

Je zde ještě potřeba zmínit problematiku publikování záznamů jednotlivých pohřebišť hrobů. V 19. a až do poloviny 20. století, se archeologické výzkumy zabývaly spíše artefakty, než hroby jako celkem. Tudiž se v pracích tohoto data můžeme dozvědět hlavně o jednotlivých artefaktech, než o hrobu nebo pohřebišti jako celku. Většinou badatelé naprosto vynechávají informace o uspořádání hrobu, jeho rozměrech, či jeho umístění v rámci celého pohřebiště. Jedná se například o hroby v Hořešovicích, Kozlech, Tišicích či Kolíně.² Ačkoliv jsou starší výzkumy pro účel této bakalářské práce nedostatečně zpracované, data z nich budou rovněž zahrnuta do celkového hodnocení. Z těchto zpráv pak budou použity hlavně údaje o počtu jednotlivých artefaktů, případných anomáliích a orientaci v rámci světových stran.

Problémem při sestavování databáze bylo pohřebiště v Praze – Podbabě. Toto pohřebiště bylo zkoumáno na počátku 20. století J. L. Píčem a bohužel není možné všechny hroby zařadit do staršího stupně doby stěhování národů. Z tohoto důvodu nebyly do databáze vloženy hroby, které E. Droberjar ve svém článku *Některé problémy mladší doby stěhování národů v Čechách* z roku 2008 označuje jako mladší (hroby 3, 4, 5, 12, 27, 40, a 41).³ Pro její účely byly použity jen hroby, které B. Svoboda ve své práci *Čechy v době stěhování národů*, v kapitole o vinařické skupině, označuje jako ze staršího stupně doby stěhování národů (hroby 6, 7 a 26)⁴. Pro rozpoznání starších a mladších hrobů byla také použita práce Jaroslava Jiříka *Entstehung und Entwicklung der sogenannten Vinařice-Gruppe in Nordteil des Böhmischen Beckens. Forschungsstand und Interpretationsversuch* z roku 2007.⁵ Polykulturní

² Bedřich SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, Praha, 1965.

³ Eduard DROBERJAR, *Některé problémy mladší doby stěhování národů v Čechách*, in: Barbara Niezabitowska – Wiśniewska – Marcin Juściński – Piotr Łuczkiwicz – Sylvestr Sadowski (edd). *The turbulent epoch New materials from the Late Roman Period and the Migration Period*, Lublin 2008, s. 133 – 149.

⁴ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*.

⁵ JIŘÍK Jaroslav, *Entstehung und Entwicklung der sogenannten Vinařice-Gruppe in Nordteil des Böhmischen Beckens. Forschungsstand und Interpretationsversuch*. in: Jaroslav TEJRAL (ed.): *Barbaren im Wandel, Beiträge zur Kultur- und Identitätsbildung in der Völkerwanderungszeit*. Spisy archeologického ústavu AV ČR Brno 26, Brno 2007, s. 121-145.

je také pohřebiště v Lužci nad Vltavou. Zde ale Olga Kytlicová a Rastislav Korený rozlišují, které hroby patří do staršího stupně, a které už náležejí do merovejského. Konkrétně se jedná o hroby č. 4, 10, 12, 25 a 27.⁶

Problém je i u artefaktů samotných, jelikož byly získány bez jakékoliv dokumentace nálezového kontextu. Další překážkou je i způsob vedení výzkumů, až do první poloviny 20. století. Díky zvýšení těžby hlíny a písku se sice objevila spousta lokalit, avšak výzkumy byly vedené pouze jako záchranné, (Kolín, Nedělišťe, Postoloprty nebo Praha – Kobylisy)⁷, nebyla prozkoumána celá lokalita, a tudíž nemůžeme přesně určit velikost pohřebiště a jeho uspořádání. Komplikací je také nedostatečné zpracování a interpretace výzkumů, které byly prováděny v první polovině 20. století.

Další překážkou při vytváření databáze byly sekundární zásahy do hrobů. Ty byly často v minulosti porušovány a inventář hrobu vykraden. S tím také souvisí to, že poloha milodarů mohla být změněna, a proto nemůžeme s jistotou říci, že se jedná skutečně o jejich primární polohu. Posledním problémem je ještě nepublikovaná nálezová zpráva z pohřebiště v Praze – Zličíně. K této významné lokalitě mám zatím k dispozici obecnou publikaci „*Hroby barbarů v Praze – Zličíně, Svět živých a mrtvých doby stěhování národů*“ od Jaroslava Jiříka, Jiřího Vávry, Miroslavy Šmolíkové a Milana Kuchařika.

Databáze bude pro větší přehlednost přiložena k této práci na elektronickém datovém mediu.

3. Dějiny bádání

Jako první se o dobu stěhování národů začali zajímat nikoli archeologové, ale historikové. Termín stěhování národů je užíván od 1555, kdy jej poprvé použil historik W. Lazius.⁸

Období stěhování národů je oproti předchozí době římské věnováno poměrně méně zájmu. Hlavním důvodem byla zpočátku nedostatečná znalost pramenů. Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně neklidnou dobu, a to v celé Evropě, máme pro ni, oproti jiným etapám méně písemných pramenů. Ty však byly přesto dlouhou dobu jediným zdrojem pro poznání tohoto období. Nemůžeme ale říci, že by archeologické doklady o době stěhování národů nebyly, ale jednak byly kvůli řídkému osídlení poměrně vzácné a také proto, že je tehdejší archeologie nedokázala rozpoznat. První archeologické nálezy z období stěhování národů

⁶ Rastislav KORENÝ – Olga KYTLICOVÁ, *Dvě pohřebiště z doby stěhování národů v Lužci nad Vltavou, okr. Mělník*, *Archeologie ve středních Čechách* 11, 2007, s. 394 – 417.

⁷ Bedřich SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, Praha, 1965, s. 248 – 260.

⁸ Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ, *Stěhování národů*. Praha 2003, s. 9.

z Hořína z roku 1784 byly dlouhou dobu považovány za slovanské.⁹ Jan Erazim Vocel dokonce ve svém díle pravěk země České z roku 1868 usuzoval, že území Čech bylo v 5. a 6. století liduprázdné.¹⁰

O panství Langobardů na území Čech začal uvažovat již na konci 18. století František Martin Pelcl. Bezpečnější doklad o jejich pobytu v Čechách, ale poskytovaly zprávy langobardských kronik. Karl Müllenhoff pokládal jméno stanice Langobardů na jejich pochodu na jih – Banthaib za zkomoleninu tvaru Bainaib, které vyložil jako Bajina aib neboli Böhmen. To stačilo mnohým badatelům k tomu, aby se domnívali, že Langobardi pobývali na našem území. Jejich názory se však lišily v tom, jak dlouho a jakým způsobem naše území obývali. Někteří, jako např. Václav Novotný, se domnívali, že Čechy byly pouze zastávkou při jejich cestě na jih a o říši tedy vůbec nemůžeme mluvit. Jiní, jako L. Schmidt si mysleli, že Langobardi rozšířili své panství do Čech z Podunají možná až po pádu říše Durynků.¹¹ Obě tyto domněnky podrobil kritice Emanuel Šimek a poukázal jak na nespolehlivost zpráv, tak na nedostatečnost filologické hypotézy odvození názvu Bohemia.¹² Dalším argumentem proti této teorii je nedostatečný počet lokalit s nálezy typu Prešťovice – Friedenhaim v Čechách a naopak jejich převaha v Bavorsku.¹³

Archeologicky sledoval postup Langobardů od dolního Labe do Podunají Eduard Beninger, od kterého přejímá Walther Schulz pouze hypotézy o tom, že se Langobardi dostali na Moravské pole přes Čechy. R. Wenskus dovedl z psaných zpráv i archeologických nálezů, že tažení Langobardů můžeme datovat k době okolo roku 400. Hovoří o jejich velké říši v Podunají, od Čech až k Vácvu. Upozorňuje rovněž také na změnu langobardské kultury. Z rolníků a bojovníků, kteří měli málo diferencovanou kulturu, se stali dobyvatelé až po příchodu do Rugilandu.¹⁴

S dobou stěhování národů v Čechách je spojována otázka původu Bavorů. Badatelé vyslovili několik hypotéz, které však byly později označeny za nevěrohodné. V roce 1956 vyslovil J. Werner svoji teorii o původu Bavorů a domnívá se, že stejně jako Gepidové a Gotové na Krymu, museli žít i oni ve svazku s Attilovou říší.¹⁵

⁹ Jaroslav JIŘÍK – Jiří VÁVRA – Miroslava ŠMOLÍKOVÁ – Milan KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, Praha 2015, s. 14

¹⁰ Tamtéž, s. 14.

¹¹ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 9 - 10.

¹² Tamtéž, s. 9 – 10.

¹³ J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. Šmolíková – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 97.

¹⁴ Území v Rakousku

¹⁵ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 9 - 10.

Jan Erazim Vocel si vysvětloval nezáměr o dobu stěhování národů v Čechách tím, že se zde nenacházejí žádné merovejské památky a tudíž naše území nebylo v 5. století osídleno. Výzkumy a nálezy však začaly rychle narůstat. V roce 1878 bylo Josefem Smolíkem¹⁶ objeveno pohřebiště ve Vinařicích, podle které je pojmenovaná vinařická skupina. Soubor z těchto nálezů vystavil Josef Ladislav Píč na Retrospektivní výstavě. Zanedlouho poté uvedl české nálezy v širších souvislostech a v evropském rámci Lubor Niederle. Ten sice uznal germánskou složku této doby, ale české nálezy zatím nedatuje. Byl to právě Píč, který na základě velkého množství nálezů nakonec přijal hypotézu od barona de Baye o teorii franských kupců. Spojoval je však se Sámem a odmítal usídlení Langobardů a Bavorů v Čechách. Poukazoval na to, že u nás nebyl nalezen hrob s kompletní výzbrojí. Pokud se výzbroj našla, považoval tyto hroby za hroby cizinců nebo lidí kdysi svobodných. Hroby v severozápadních Čechách považoval za hroby žen provdaných do Čech.¹⁷

První dílo zabývající se dobou stěhování národů u nás vydal v roce 1918 Lubor Niederle. Má název *Merovejská kultura v Čechách* a byla otištěna v časopise Památky archeologické. Zaměřuje se na to, jaké místo zaujímají mezi rozmanitými nálezy merovejské kultury v různých oblastech nálezy z Čech. Popisuje především kovové nálezy, hlavně spony, keramickým nálezům se věnuje pouze okrajově. Autor se zde vymezuje proti teorii Josefa Ladislava Píče a tvrdí, že je potřeba jí vykládat jinak než jako kolonii franských kupců z doby Samovy říše a hroby několika německých žen.¹⁸

L. Niederle se domníval, že původ merovejské kultury je v Pomohani a v Porýní.¹⁹ Provedl ve své studii také revizi hodnocení všech tehdy v Čechách známých nálezů a sestavil jejich chronologický seznam.²⁰ Druhá studie s názvem *O původu merovejské industrie* vyšla o něco později. Zabývá se významem tzv. gótského proudu, koriguje představu hlavního podílu Gótů a zdůrazňuje starší vývoj v černomořských koloniích, kde se mísí motivy orientální s motivem antickým.²¹

Zanedlouho zájem o téma stěhování národů u nás opadl a omezil se pouze na příležitostné publikace nálezů. Jedná se například o práce Ladislava Hájka, Libuše Jansové či

¹⁶J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. Šmolíková – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 94.

¹⁷B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 9 - 10.

¹⁸Lubor NIEDERLE, *Merovejská kultura v Čechách*. Památky archeologické XXX, 1918, s. 2.

¹⁹Tamtéž, s. 2.

²⁰B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 14.

²¹Tamtéž, s. 15.

Jiřího Neústupného. Merovejská kultura nedokázala vzbudit u českých badatelů takový zájem jako např. slovanské období.²²

Bádání se soustřeďovalo především na vyřešení dvou základních otázek. Pátralo se po styčných bodech a přechodných nálezích od kultury merovejské ke kultuře hradištní. Dalším problémem, který bylo potřeba vyřešit, byla otázka, jak dlouho trvalo německé osídlení v našich zemích ještě po odchodu kmene Langobardů.²³

Jako další se pokusil o zvládnutí a předložení celého nálezového bohatství z doby římské a z následujících století Helmut Preidel. Shrnuje svoje studie o Langobardech v Čechách a zejména se soustředil na otázku délky pobytu a souvislého vývoje kultury Markomanů v edici *Vorgeschichte der deutschen Stamme*.²⁴ Shledává nepřerušovaný vývoj markomanské kultury v Čechách od doby krále Marobuda až do 5. století. Za zmínku stojí rovněž Adolf Mahr, který dospěl k závěru, že v Čechách usazení Sasové byli pod silným vlivem Langobardů z Panonie. Po jejich odchodu do Itálie se Sasové nemohli déle v zemi udržet a odešli roku 600.²⁵ Tyto hypotézy však vyvrátil Helmut Preidel, když poukázal na Mahrovy omyly v datování. Pochopení nedošel na počátku třicátých let ani Eduard Beniger, který podle určitého druhu spon, typů keramiky a zejména podle džbánů s ozdobou vyslovil domněnku o rozlehlé říši Vizigotů, která měla sahát z Podunají až do Čech.²⁶

Za druhé světové války bylo zkoumáno pohřebiště v Jiřicích.²⁷ Po jejím skončení se výzkumu doby stěhování národů začali věnovat Bedřich Svoboda a Jiří Zeman. V roce 1948 vychází kniha Bedřicha Svobody „*Čechy a římské impérium*,“ kde se autor pokusil o vysvětlení, jak pomalu narůstaly podmínky pro zvláštní ráz doby stěhování národů u nás.²⁸ V letech 1951 – 1952 bylo při záchranném výzkumu zkoumáno pohřebiště Klučov, známé díky bohatému pohřbu ženy.²⁹

Dalšími významnými badateli, kteří se věnovali období stěhování národů, byli např. Alena Rybová nebo Jaroslav Tejral. Můžeme zde např. zmínit i práci zaměřenou čistě na mincovní nálezy od Emanuely Nohejlové – Prátové.

²²B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 15.

²³Tamtéž, s. 16.

²⁴Tamtéž, s. 16.

²⁵Tamtéž, s. 17.

²⁶Tamtéž, s. 17.

²⁷Eduard DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: Vladimír Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, Praha 2008, s. 156.

²⁸B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 17.

²⁹Tamtéž, s. 17.

Další vlnu zájmu o dobu stěhování národů můžeme pozorovat na konci 90. let 20. století, kdy vyšlo několik monografií a článků, zaměřených přímo na toto období. Jedná se například o práci Jana Blažka o pohřebišti v Lovosicích a Postoloprtech Významnou publikací je pak práce Eduarda Droberjara *Encyklopedie o době římské a stěhování národů*. O několik let později stejnému autorovi vychází monografie *Věk barbarů*.

V roce 2007 publikuje Jarmila Bednaříková práce *Stěhování národů* a následně další práce *Stěhování národů ve východní Evropě*. Ve stejném roce vyšla práce Rostislava Koreného a Olgy Kytlicové o pohřebištích v Lužci nad Vltavou, který byl prováděn v letech 1955 – 1957.

V letech 2005 – 2006 prováděli Petr Limburský, Jakub Likovský, Petr Velemínský a Klára Fleková výzkum na lokalitě Vlíněves v okrese Mělník. Celkem zde bylo identifikováno 21 hrobů a 22 pohřbených jedinců.³⁰ Toto pohřebiště patří k nejlépe zpracovaným na území Čech. V období 2005 – 2008 byl prováděn výzkum na lokalitě Praha – Zličín, jedná se zatím o největší pohřebiště vinařického stupně doby stěhování národů u nás.³¹ Bylo zde identifikováno celkem 157 kostrových hrobů.³² Tématu vinařické skupiny se ve své bakalářské práci věnovala Jana Nacárová z Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Práce má název *Hroby vinařického stupně doby stěhování národů*. Vyšla v roce 2011 a podává soupis všech lokalit vinařické skupiny v Čechách (J. Nacárová však v soupisu lokalit uvádí celé pohřebiště z Prahy – Podbaby i Lužce nad Vltavou a hroby nerozlišuje na starší a mladší)³³ Důležitou prací jsou také *Hroby barbarů v Praze – Zličíně, svět živých a mrtvých doby stěhování národů z roku* od Jaroslava Jiříka, Jiřího Vávry, Miroslavy Šmolíkové a Milana Kuchaříka z roku 2015.

³⁰ Petr - LIMBURSKÝ, Jakub - LIKOVSKÝ, Petr- VELEMÍNSKÝ, Klára - FLEKOVÁ, *Kostrové pohřebiště vinařické skupiny ve Vlíněvsi, okres Mělník: stěhování národů - populační skupina a vykrádání hrobů*. Památky archeologické CI, 2010, s. 110.

³¹ Jiří VÁVRA – Jaroslav JIRÍK – Pavel KUBÁLEK – Milan KUCHARÍK, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Praze – Zličíně, ul. Hrozénkovská – průběžná zpráva o metodice a výsledcích výzkumu*, in: Eduard Droberjar – Ondřej Chvojka (edd), *Archeologie barbarů 2006*. Sborník příspěvků z II. protohistorické konference, České Budějovice 21. – 24. 11. 2006, Supplementum 3 sv II., České Budějovice 2006, s. 565 – 567.

³² Jiří VÁVRA – Jaroslav JIRÍK – Milan KUCHARÍK – Pavel KUBÁLEK, *Výzkum pohřebiště z doby stěhování národů v Praze-Zličíně v letech 2005-2008*, *Archaeologica Pragensia* 19, 2008, s. 211-231.

³³ Jana NACÁROVÁ, *Hroby vinařického stupně stěhování národů*. Plzeň, 2011. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Katedra archeologie. Vedoucí práce Martin GOJDA.

Nálezový fond doby stěhování národů není ve srovnání s ostatními etapami pravěku a raného středověku příliš bohatý. Souvisí to nejen s krátkým trváním této etapy, ale také s malým zájmem o tuto dobu v minulosti.³⁴

3.1. Pohřbívání

Mezi první archeology zkoumající hroby z doby stěhování národů patří Josef Ladislav Píč, který v roce 1891 zkoumal pohřebiště v Praze – Bubenci. Ještě předtím bylo v roce 1878 Jaroslavem Smolíkem zkoumáno pohřebiště ve Vinařicích, podle kterého byla pojmenována celá kulturní skupina. Následovaly výzkumy na lokalitách Praha – Libeň, Praha – Veveslavín nebo Praha – Juliska. Dalším zlomem ve výzkumu pohřebišť byly dvacátá a třicátá léta minulého století, kdy bylo Bedřichem Dubským zkoumáno pohřebiště Přešovice v jižních Čechách. Významný byl objev pohřebiště v Praze – Radotíně, kde byl objeven aureus císaře Arcadia. Další významnou objevenou lokalitou bylo pohřebiště v Praze – Kobylisích, kde bylo objeveno několik bohatých hrobů. Právě na základě rozboru materiálu z tohoto pohřebiště B. Svoboda mohl formulovat pojem vinařického stupně jako starší části merovejské kultury.³⁵ Po válce výzkumů přibývalo. Bylo zkoumáno například pohřebiště Klučov. Další významnou lokalitou je Plotiště nad Labem, které zkoumal Vít Vokolek spolu s Alenou Rybovou. Z výzkumů poslední doby můžeme jmenovat například Hostivice, Zbuzany, Vlíněves nebo Prahu – Zličín.³⁶

V době stěhování národů rozlišujeme v Čechách starší dobu stěhování národů označovanou písmenem D. Ta se pak dále rozděluje na přechodný stupeň označovaný jako D1, na starší stupeň vinařické skupiny označovaný jako D2 a na mladší stupeň vinařické skupiny označovaný jako D3. Další fází je pozdní doba stěhování národů (časný stupeň merovejské kultury) označovaná jako E.³⁷ Vinařický stupeň poprvé definoval Bedřich Svoboda v roce 1965, ale o jeho existenci měl pravděpodobně ponětí od roku 1939, kdy zpracovával pohřebiště v Kobylisích.

³⁴ J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARŽÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s 21.

³⁵Tamtéž, s 18.

³⁶E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 156.

³⁷Tamtéž, s. 170.

4. Dějinný kontext

Jako první si vůbec musíme položit otázku, proč vůbec ke stěhování národů došlo. Většinou je přijímán názor, že stěhování národů způsobili Hunové, kteří při svém postupu před sebou tlačili Góty, a ti zase další kmeny.³⁸ Za další příčinu můžeme považovat klimatické změny, které nastaly v severní Evropě a v mongolských stepích. Podnebí se ochladilo a skandinávské kmeny se začaly přesouvat do Evropy, až k Černému moři. Kmeny Hunů z Mongolska se chtěly přesunout za lepšími podmínkami a začaly se přesouvat směrem na západ. Jejich pohyb zapříčinil to, že se začaly přesouvat i další kmeny.³⁹ Je nutné si uvědomit, že ne vždy docházelo k posunu celého etnika. Mnohdy se jednalo pouze o kořistnická nebo válečná tažení.⁴⁰

Germánská společnost byla v různých částech Evropy silně sociálně diferenciovaná. Upevňování moci vládnoucích složek u jednotlivých kmenů se stalo zárodkem vzniku pozdějších raných barbarských říší a docházelo k bojům o nová území. Půda už nestačila obyvatelstvo živit a k pohybu barbarských etnik dopomáhala i složitá situace v římské říši.⁴¹

4.1. Situace na našem území

Pro naše země měli největší význam podunajské provincie, zejména Norikum a Panonie.⁴² K poznání doby stěhování národů na našem území je důležité sledovat i vztahy k bývalým provinciím římského impéria, a také vztahy k polabské oblasti. V sousedním Durynsku vystupuje do popředí skupina velmi bohatých knížecích hrobů a ve 4. až 6. století se zde utváří pevnější mocenský útvar. V Čechách nic takového nenacházíme a stopy existence důležitějšího kulturního či mocenského centra chybí. Jelikož Čechy ležely i mimo zájem tehdejších kronikářů a vzdělanců nemáme ani žádné písemné zprávy.⁴³

Už ve třetím století a zejména pak ve čtvrtém můžeme hledat počátky samotného stěhování. Boje mezi kmeny se zostřovaly a bylo zapotřebí hledat nová území. Konec doby římské zanechal na našem území stopy dramatické proměny směrem ke kultuře doby stěhování národů. Dochází k zániku velkých kulturních entit, jako je černjachovská nebo przeworská kultura.⁴⁴ Největší změny postihly Góty (Gutony), kteří přesídlili z dolního

³⁸Eduard DROBERJAR, *Věk barbarů*, Praha 2005, s. 6.

³⁹Tamtéž, s. 6.

⁴⁰Alena RYBOVÁ – Radomír PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, Praha 1987, s. 753.

⁴¹Tamtéž, s. 753.

⁴²E. DROBERJAR, *Věk barbarů*, s. 6.

⁴³A. RYBOVÁ – R. PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, s. 755.

⁴⁴J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 94.

Povislí až do oblasti Volyně a Ukrajiny a později pak kolonizují severní oblasti Černého moře. Podobnou cestu absolvovali z dolního Povislí Herulové, kteří byli ve druhé polovině 4. století poraženi Góty. Mezi řekami Vislou a Odrou se rozkládalo území kmene Vandalů. Část kmene expandovala ve 3. století do Potisí. Dalším kmenem, který se dává do pohybu, jsou Burgundové, kteří sídlili mezi středními toky Odry a Labe a odešli do Pomohani a Porýní. Ve středním Německu se ve 4. století začíná formovat kmen Durynků, kteří stejně jako např. Alamani nemuseli měnit svoji domovinu. Zato museli svádět o svoje území boje s římskými vojsky.⁴⁵

Ve 4. století u nás dožívalo původní germánské obyvatelstvo zastoupené Markomany a Kvády (označováni souhrnně jako Svébové). Do Čech přicházely germánské skupiny a mísily se s původním obyvatelstvem. Začala se vytvářet vládnoucí aristokracie, kterou tvořili především nově příchozí. Druhou, početnější skupinu, tvořil chudý lid. Jeho pozůstatky nacházíme v žárových (popelnicových) hrobech bez milodarů nebo jen s několika obyčejnými předměty.⁴⁶

V 5. století můžeme na Moravě předpokládat osídlení různých východogermánských kmenů. Od konce 5. století do druhé poloviny 6. století osídlili Moravu a Čechy Langobardi, pravděpodobně Durynkové a možná i Sasové.⁴⁷ Langobardi roku 568 podleli tlaku Avarů, a vydali se do severní Itálie. Zde založili Langobardskou říši, kterou si v 8. století podrobil Karel Veliký.⁴⁸

Největší problém poznání období stěhování národů v českých zemích tkví v tom, že nedokážeme spolehlivě určit, jaké kmeny a v jakém počtu prošly v této době přes naše území, a které z nich se u nás usídlily.⁴⁹

4.2. Vyčlenění staršího stupně stěhování národů

Periodizace doby stěhování národů je založena na třídění hmotných pramenů, zejména pak hrobových celků. V relativní chronologii se pro dobu stěhování národů užívá označení

⁴⁵E. DROBERJAR, *Věk barbarů*, Praha, s. 7.

⁴⁶Tamtéž, s. 7.

⁴⁷Tamtéž, s. 7.

⁴⁸J. BEDNAŘÍKOVÁ, *Stěhování národů*, Praha 2003, s. 27.

⁴⁹E. DROBERJAR, *Věk barbarů*, s. 7.

pomocí písmen D a E, které zavedli Kazimierz Godłowski a Jaroslav Tejral.⁵⁰ Starší stupeň doby stěhování národů bývá označován jako D1-D3, 380/400-480/490.⁵¹

Stupeň D1 (380/400-410/420) se označuje jako přechodný stupeň mezi pozdní dobou římskou a stěhováním národů. Pro stupeň D2 (410/420-440/450) je charakteristický zejména horizont Untersiebenbrunn – Villa Fontana, který částečně překrývá takzvaný Attiliův horizont. Jaroslav Tejral vyčlenil ještě přechodný horizont D2/D3 (430/440-470/480), který reprezentuje např. hrob ze Smolína. Navazujícím stupněm je pak stupeň D3 (450-480/490) a časný merovejský přechodný stupeň D3/E (470-500/510). Poslední fází je pak merovejský stupeň E (500/510- cca 568).⁵²

Již na konci 4. století můžeme na našem území zaznamenat předzvěsti budoucích změn. Jedná se o hroby smíšeného kulturního charakteru např. z Berouna – Závodí, který obsahoval domácí sponu typu Gerlachsheim, skleněný pohár původem pravděpodobně z východoevropských skláren, štítovou puklici przeworské proveniencce, nákončí opasku s analogiemi v Pomohani a keramiku labsko – germánského původu. Dalším příkladem je pak hrob ženy v Trmicích.⁵³

V jižních a v západních Čechách se vyčleňuje zvláštní skupina, která je podle žárové nekropole z pozdní doby římské na lokalitě Přešťovice, nazývána Přešťovice - Friedenhain (C3-D1/D2, D2: 300-410/420). Byla zkoumána Bedřichem Dubským. Jedná se o svébytnou skupinu, která vznikla na sklonku doby římské v jižních a západních Čechách. Jak již její název napovídá, byla dokumentována na pohřebišti v Přešťovicích a patří do labsko – germánského kulturního okruhu. Je charakteristická žárovým pohřebním ritem a chudými milodary. Bedřich Svoboda ve své práci tvrdí, že byla částečně časově shodná s následující vinařickou skupinou, což ukazuje na některých shodných keramických tvarech. Příklady keramiky tzv. přešťovického typu ze západního okraje Prahy ukazují, že tento typ keramiky přežíval hlouběji do 5. století.⁵⁴ Je však složité určit, jaký byl skutečný vztah mezi těmito

⁵⁰E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 170.

⁵¹M. KUCHARÍK – M. BUREŠ. – I. PLEINEROVÁ – J. JIŘÍK, *Nové poznatky k osídlení západního okraje Prahy v 5. století*. In: Droberjar, E. – Komoroczy, B. – Vachůtová D. (eds.) *Barbarská sídliště. Chronologické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 37, Brno, s. 201 – 232.

⁵²E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 170.

⁵³J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 95.

⁵⁴M. KUCHARÍK – M. BUREŠ. – I. PLEINEROVÁ – J. JIŘÍK, *Nové poznatky k osídlení západního okraje Prahy v 5. století*. In: Droberjar, E. – Komoroczy, B. – Vachůtová D. (eds.) *Barbarská sídliště. Chronologické a*

dvěma skupinami. V některých nálezech z jižních Čech se totiž ukazuje, že skupina Přešťovice mohla být ve skutečnosti s podstatné části starší než skupina Vinařice.⁵⁵ „*Sídlištní nálezy reprezentující přechodný horizont D1 jsou totiž zastoupeny jak ve středních Čechách a SZ Čechách, tak i v jižních Čechách. Na jihočeských sídlištech v prostředí drsné keramiky přechodného stupně D1 spatřujeme ještě keramiku charakteristickou pro skupinu Přešťovice. Přešťovická keramika, jakož i keramika přechodného stupně D1 se však již neobjevuje v nálezovém prostředí jihočeského sídliště ve Zbudově, které se hlásí svými typickými keramickými nálezy, majícími protějšky v moravském materiálu do stupně D2, tedy do období, kdy se ve středních a SZ Čechách rozvíjí starší stupeň vinařické skupiny, charakteristický již kostrovými hroby.*“⁵⁶

Pohřebiště v Přešťovicích má svůj původ v polabském okruhu, trvalo celé 4. století a pravděpodobně se na mě pohřbívalo až do poloviny 5. století. Analogii má v pohřebišti ve Friedenhainu u Straubingu. Toto pohřebiště vykazuje úzké vztahy mezi jižními Čechami a Bavorskem.⁵⁷ Na území Čech tvoří tato skupina jasně definovanou a nezaměnitelnou skupinu. To badatelé dokládali na odlišné morfologii keramiky. Novější výzkumy to ale vyvracejí a poukazují na to, že keramická výzdoba na pohřebišti v Přešťovicích má analogie i jinde v Evropě např. na Ukrajině, Moldavsku, Rumunsku, ale i na Moravě.⁵⁸ Objevuje se nádoby se šikmými kanelurami a oválným fasetováním.⁵⁹ Na konci doby římské se stále pohřbívalo na žárových pohřebištech chudých na milodary. Ve středních a severozápadních Čechách byla objevena pohřebiště, kde můžeme najít kostrové hroby, které byly součástí labsko-germánského kulturního okruhu (např. Praha – Bubeneč či Beroun - Závodí). Na Moravě se na samém sklonku doby římské formoval tzv. zlechovský typ, jehož mladší fáze odpovídá přibližně fázi D1.⁶⁰ Prvkem, podle kterého můžeme datovat tento přechodný stupeň, jsou

historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 37, Brno, s. 201 – 232.

⁵⁵Eduard DROBERJAR, *Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů. Von Plaňany-Bechern zur Vinařice Gruppe (Kulturelle und chronologische Beziehungen in Böhmen in der römischen Kaiserzeit und der FVWZ*, Sborník národního muzea v Praze Acta musei nationalis Pragae 53, 1999, s. 7.

⁵⁶ Tamtéž, s. 7.

⁵⁷Petr ZAVŘEL, *Jižní Čechy v mladší a pozdní době římské a v době stěhování národů. Stav výzkumu a výhled. Südböhmen während der jüngeren und späten Römerzeit und der Völkerwanderungszeit. Stand der Forschung und Aussich*, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 29, 2016, s 225 – 265.

⁵⁸ Petr ZAVŘEL, *Labskogermánské osídlení jižních Čech na příkladu lokality Přešťovice*. Hradec Králové, 2016. Univerzita Hradec Králové, Rigorozní práce. Fakulta filozofická. Vedoucí práce Eduard DROBERJAR, s. 373.

⁵⁹J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARČÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 84.

⁶⁰Jaroslav JIŘÍK, *Entstehung und Entwicklung der sogenannten Vinařice-Gruppe in Nordteil des Böhmisches Beckens. Forschungsstand und Interpretationsversuch*. in: Jaroslav TEJRAL (ed.): *Barbaren im Wandel*,

hřebeny typu Thomas III, které se na naše území dostaly z jižního Ruska a Příčernomoří.⁶¹ Lid skupiny Prešťovice – Friedenhain se postupně přesouvá do Bavorska a zde se podílí na vzniku a formování Bajuvarů.⁶²

Další skupina, kterou již můžeme řadit do staršího stupně stěhování národů má název vinařická. Můžeme jí dělit na starší a mladší, přičemž starší skupina patří do horizontu D2 (410/420-440/450) a mladší do D3 (440/450 – 480/490).⁶³ Rozvíjela se na našem území pod vlivem pozdně římskými vlivy, dále pak vlivy z Porýní a Podunají. Ve starším stupni se u nás začíná objevovat kostrový pohřební ritus. Stále se ale objevují i žárové hroby. V mladším stupni vinařické skupiny už dominuje pohřbívání kostrové. Hroby na této lokalitě měly kamenné obložení, které však bylo zničeno a kostry narušeny. Ze střepů, které zde byly nalezeny, usuzujeme, že se nejednalo o popelnice, nýbrž o nádoby, které byly přidány k pohřbu. Z milodarů samotných pak můžeme usoudit, že zde byli pochováni příslušníci místní nobility. Nalezlo se zde několik pozlacených spon a několik bohatě zdobených nádob, které jsou velmi kvalitně hrnčířsky zpracované.⁶⁴ Bohužel hroby samotné detailně prozkoumány nebyly. Nevíme tudíž nic o poloze koster nebo o kamenném obložení. Je také možné, že se zde nacházelo více milodarů, avšak ani ty se nám nezachovaly.⁶⁵

O kontaktech Čech s Podunajím svědčí také nálezy z jižních Čech. Jedná se o nálezy ze sídliště ze Zbuzan, které nám dokládá příchod nového obyvatelstva a odchod původních členů skupiny Prešťovice – Friedenhain.⁶⁶

Typickým příkladem hrobů z této doby jsou bohaté ženské hroby z Prahy – Libně nebo Úherců. Tyto hroby nám ukazují na možné aliance vzniklé mezi českým územím a

Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit. Spisy archeologického ústavu AV ČR Brno 26, 2007, s 121-145.

⁶¹Tamtéž, s. 121 – 145.

⁶² E. DROBERJAR, *Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů. Von Plaňany-Bechern zur Vinařice Gruppe (Kulturelle und chronologische Beziehungen in Böhmen in der römischen Kaiserzeit und der FVWZ*, s. 9.

⁶³Kazimier GODŁOWSKI, *Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten*, in: Kazimier GODŁOWSKI (ed). *Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter*, Materialien des III. Internationalen Symposiums: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonauegebiet, Kraków-Karniowice 1990, Kraków 1992, s. 23-54.

⁶⁴Josef SMOLÍK, *Hroby u Vinařic. Památky archeologické XI*, 1878, s. 223-225.

⁶⁵Tamtéž, s. 223 – 225.

⁶⁶ Eduard DROBERJAR, *Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů. Von Plaňany-Bechern zur Vinařice Gruppe (Kulturelle und chronologische Beziehungen in Böhmen in der römischen Kaiserzeit und der FVWZ*, s. 7.

Langobardy či Alamany.⁶⁷ Charakteristickým příkladem nálezů z této doby jsou spony typu Niedeflorstadt – Wiesloch a Gross Umstadt.⁶⁸

Musíme si ale položit otázku, co vůbec zapříčinilo vznik vinařické skupiny na našem území. Pro to máme hned tři různé teorie. První z nich je založena na myšlence kulturního rozptýlení, kdy se východoněmecké kulturní prvky začlenily do středoevropského prostředí, ale pouze nepřímo. Druhá teorie klade důraz na migraci. Původní kmeny se přesunuly na západ do Galie a do Španělska a vakuum, které zde po nich zůstalo, vyplnili migranti z římských provincií. Poslední teorie nám říká, že malé skupiny migrantů emulovaly místní a kulturní zvyky, a postupně splynuly s původním obyvatelstvem.⁶⁹ Pokud bychom zkoumali materiální kulturu vinařické skupiny, zjistíme, že byla ovlivněna především z barbarika a římských provincií.⁷⁰ Důležité pro toto období jsou vztahy ke kultuře východogermánských federátů. Hmotné prameny z tohoto období vykazují jak římský, tak barbarský vliv. Významné pro poznání jsou zejména předměty z parohu nebo z kovu (přezky, hřebeny, spony). Důležitou lokalitou je v tomto případě Bříza u Litoměřic, kde se můžeme setkat jak s východogermánskými vlivy (opaskové a obuvní přezky se ztlustělým kruhovým rámečkem) a dále vlivy nomádskými (přezky s pravoúhlým rámečkem, postranice koňského postroje).⁷¹ Často se objevují komponenty pásových garnitur, které svědčí o službě nositele v římské armádě (Praha – Vokovice, Praha – Radotín).⁷² Co se týče keramických artefaktů, typické jsou džbánky s vlešťovaným dekorem a dále keramika vytáčená na kruhu.⁷³ Zajímavé jsou kontakty vinařické skupiny s kulturou debczynskou z pobřeží Baltského moře. Ve starší fázi stěhování národů svědčí o kontaktu mezi oběma skupinami stříbrná pozlacená spona zdobená vrubořezem ve Swielinu, jejíž analogii můžeme najít v hrobu v Úhercích.⁷⁴

Koncem 5. století přichází do Čech nový germánský obyvatel.⁷⁵ Jedná se o Duryňky a Langobardy a možná i nově se formující skupinu, která se vytváří ze stejné labsko –

⁶⁷J. JIŘÍK, *Entstehung und Entwicklung der sogenannten Vinařice-Gruppe in Nordteil des Böhmisches Beckens. Forschungsstand und Interpretationsversuch*, s. 121-145.

⁶⁸Tamtéž, s. 121 – 145.

⁶⁹Jaroslav JIŘÍK, *Bohemian Barbarians: Bohemia in Late Antiquity*, in: Florin Curta (ed.), *Neglected Barbarians. Studies in the Early Middle Ages*, Turnhout 2009.

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 97.

⁷²Tamtéž, s. 97.

⁷³Tamtéž, s. 97.

⁷⁴Tamtéž, s. 101.

⁷⁵E. DROBERJAR, *Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů* s. 8.

germánských kulturních kořenů se starými Bavory.⁷⁶ Ti se do Čech dostali ze severozápadu přes Sasko a Krušné hory. Badatelé vedou diskuze, jestli k zabránění Čech bylo potřeba jedné nebo dvou migračních vln. Podle všeho, ale musíme počítat s minimálně dvěma fázemi přesunů. V první fázi na naše území přicházejí Durynkové, kteří se usadili v Čechách. S druhou migrační vlnou přicházejí Langobardi, kteří se usadili v Podunají.⁷⁷

Pro české období stěhování národů má velký význam chronologie vypracovaná B. Schmidtem z roku 1961 pro durynskou oblast. Celou dobu rozdělil na tři stupně se dvěma fázemi Ia (380-410/420), Ib (410/420-440/450). IIa (440/450-470/480) IIb (470/480-cca 530), IIIa (530-560/570), IIIb (560/570-cca 600).⁷⁸

4.3. Situace na Moravě

Moravské památky mají některé odlišné rysy. Ty je nedovolují ztotožnit s nálezy v Čechách. Jsou to dva kulturní jevy, sice navzájem propojené, ale vyrůstající na odlišném základu.⁷⁹

V přechodné fázi mezi pozdní dobou římskou a starším stupněm stěhování národů na Moravě, není na rozdíl od Čech, ustálený pohřební ritus. Zatímco v Čechách už převažuje ritus kostrový, na Moravě se zatím pohřbívá, jak kostrově tak i žárově. Na počátek doby stěhování národů můžeme řadit např. pohřebiště z Křenovic na Hané. Do stejného období v Čechách můžeme řadit hrob v Bříze. Obě naleziště, ač jsou ze stejného období, jsou značně odlišná. V českém prostředí máme alespoň v keramice určité styčné body mezi mladořímskými hroby a hroby následující vinařické skupiny, na Moravě takovou vývojovou kontinuitu nemáme.⁸⁰

Kontinuitu popírá nejenom nejednota hrobového inventáře, tak i nejednotnost pohřebních zvyklostí jako je například orientace v rámci světových stran nebo kultovní porušování hrobů. Toto dokonce přivádí Tita Kolníka k domněnce, že se jedná o prvky příznačné pro sarmatskou kulturní sféru nebo pro černachovskou kulturu.⁸¹

Kostrové hroby na Moravě jsou spřízněné s hroby v oblasti Vídeňské pánve a v zázemí Karnutské brány. Dále zde můžeme najít prvky z provincií Panonie a Valérie. Většina

⁷⁶J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 101.

⁷⁷E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 170.

⁷⁸Josef SMOLÍK, *Hroby u Vinařic. Památky archeologické XI*, 1878, s. 223-225.

⁷⁹Jaroslav TEJRAL, *Za dob velkého neklidu*, in: Vladimír Podborský (ed.) *Pravěké dějiny Moravy*, Brno 1993, s. 487.

⁸⁰Jaroslav TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*. Praha 1982, s. 51.

⁸¹Tamtéž, s. 52.

předmětů nalezených v hrobech jsou součástí pozdně antické kultury. Zvláště ženské šperky pak navazují na antické období a jejich předlohu lze spatřovat už v období helénismu. V hrobové výbavě však můžeme vystopovat i podíl východoevropských kulturních okruhů z pozdní doby římské. Jedná se především o ručně hnětenou nebo na kruhu vytáčenou keramiku či specifické formy spínadel. Na Černomoří odkazují i nálezy okrouhlých zrcátek.⁸²

Na žárových pohřebištích na Moravě se podle archeologů přestalo pohřbívat někdy na přelomu 4. a 5. století. Odchod původních obyvatel se zřejmě neudál současně. Zanikání pozdně římských sídlišť lze nejspíše spojovat s první migrační vlnou Kvádů – Svěbů. V archeologických nálezech se tato situace odráží v úbytku nalezišť původního obyvatelstva.⁸³

Doklady o soužití usedlého obyvatelstva s nově příchozím nejsou v době stěhování národů ojedinělé. Na moravských sídlišťích se objevují předměty typické pro kulturní projev podunajských barbarů z počátku 5. století.⁸⁴

V této době se na Moravě objevují Hunové. Ti jakožto kočovníci potřebovali rozšiřovat svá území, neboť pro kočování stád Karpatská kotlina nedostačovala. Již v první čtvrtině 5. století pronikají na sever od Dunaje (hroby v Drslavicích a Stráží). Ve stejném období pronikají také do Slezska, odkud známe dva bohaté hroby z Jedrzychowic a Jakuszowic. Etnické určení těchto pohřbených je velmi problematické, neboť v hrobech nacházíme jak milodary typicky kočovnické provenience, tak předměty evropského původu. Z tohoto důvodu pak archeologové používají označení nálezy z doby hunské. Typickým zvykem Hunů z tohoto období je umělá deformace ženských lebek. Tento zvyk pak přejímají vysoce postavení Germáni a objevuje se dokonce i v Galii.⁸⁵

V průběhu 5. století se tedy na Moravě vytvořila smíšená kultura, přejímající mnoho z římských řemeslných tradic. Díky tomu se vytratil rozdíl mezi římskými provinciemi a barbarskými oblastmi severně od Dunaje. Jak nám dokazují nálezy ze Slovenska a jižní Moravy, nositeli společenských změn byli rody, které byly vazalsky spoutané s hunským mocenským centrem. Do této oblasti přišli nově a při hunských výbojích získaly značné bohatství.⁸⁶

⁸²J. TEJRAL, *Morava na sklonku antiky*, s. 52.

⁸³Tamtéž, s. 57.

⁸⁴Tamtéž, s. 58.

⁸⁵Edward Arthur THOMPSON, *Hunové*. Praha 1999, s. 94.

⁸⁶Tamtéž, s. 95.

V hrobových jámách se často nacházejí spony, navazující tvarově na pozdně římské tradice. Nejpočetnější skupinu nálezů tvoří spínadla místní podunajské provenience. Keramické milodary jsou většinou drobnější. Jedná se převážně o keramiku vytáčenou na kruhu.⁸⁷

5. Charakteristika pohřebního ritu ve starším stupni doby stěhování národů

Vývoj na našem území začal velmi rychle reflektovat situaci v Římské říši. Na přelomu 4. a 5. století začíná ustupovat žárový pohřební ritus a začíná se pohřbívat výhradně kostrově. Žehem se však dál pohřbívalo v okrajových částech našeho území, např. v žárové nekropoli v Plotištích nad Labem a v Přešťovicích. Na ústup žárového pohřbívání měly nepochybně dopad migrační procesy, ale i přeměny společnosti.⁸⁸ Dochází k tomu, že římský svět, se přestává oddělovat od barbarského a dochází k jejich prolínání. Odlišnosti mezi provinciálním územím a barbarikem se postupně stírají.⁸⁹

Zánik českých žárových nekropolí můžeme dát do kontextu s větším vylidněním, které předcházelo samotnému stěhování. V drtivé většině žárových hrobů na našem území z této doby nenajdeme téměř žádné milodary. Sporadicky se objevují kostěné hřebeny, skleněné korálky ojediněle spony. Jak již bylo řečeno, následkem tlaku nomádů a barbarů z východu a jihovýchodu, se dala do pohybu i společenství Svěbů. Prchali před dalšími skupinami kmenů na západ. Podstatnou složku obyvatelstva na našem území tvořil chudý lid, zbytky původní populace. Kromě bohatého hrobu z Berouna nebyly doposud objeveny žádné knížecí hroby z této doby, tudíž nemůžeme zatím spolehlivě určit sociální struktury.⁹⁰ Změny se nevyhnuly ani geograficky izolovaným regionům. Na sklonku doby římské sem pravděpodobně pronikají smíšené skupiny obyvatel, geneticky příbuzných se Svěby. Jejich existenci nám dokazuje pohřebiště v Praze – Bubenči. Lid této kultury dával do hrobů hliněné nádoby, bronzové spony, náhrdelníky ze skleněných korálků, objevil se i závěsek východního původu. Další doklad průniku máme na okraji Prahy a to konkrétně na hradišti Závist.⁹¹

⁸⁷J. TEJRAL, *Pravěké dějiny Moravy*, s. 490.

⁸⁸E. DROBERJAR, *Věk barbarů*, s. 63.

⁸⁹Jaroslav TEJRAL, *Naše země a římské Podunají na počátku doby stěhování národů – Unsere Länder aus der römische Donauraum zu Beginn der Völkerwanderungszeit*, Památky archeologické LXXVI/II, 1985, s. 308-397.

⁹⁰E. DROBERJAR, *Věk barbarů*, s. 64.

⁹¹Tamtéž, s. 65.

Na sídlišťích z této doby nacházíme keramické tvary, které odkazují na alamanské prostředí. Projevují se zde také vazby na labsko - germánský kulturní okruh. Sídlištní objekty v Siremi a v Žatci se sice nacházejí v okrajových částech osídlení vinařické skupiny, nicméně z okrajových oblastí pocházejí i významná pohřebiště z tohoto období, jako např. Měcholupy, Postoloprty či Radonice.⁹²

Dříve se soudilo, že se nové kmeny v Čechách objevují až na konci 5. století, nejnovější výzkumy však tyto poznatky korigují. Cizorodé prvky můžeme v našich zemích vidět především v hrobech s nespálenými těly a četnými milodary. Tyto hroby ukazují na pravděpodobně novou populaci, v níž se odráží složitá situace v podunajských provinciích.⁹³ Pro počátky doby změn je typické, že sem cizí nájezdníci pronikali nejprve v menších skupinách. Jejich pohřební ritus můžeme charakterizovat jako „od ojedinělých hrobů k pohřebištím.“⁹⁴

Vinařická skupina zabírá v Čechách prakticky celé 5. století a je charakterizována především nepříliš početnými kostrovými pohřebišti nebo jednotlivě vykopanými hroby, rozpoznávanými a vykopanými především na nalezištích ve středních Čechách a v Poohří. Výjimečnou a izolovanou polohu má žárový hrob v Radobyčcích na Plzeňsku nebo žárové pohřebiště v Přešťovicích u Strakonice⁹⁵ Ojedinělé jsou nálezy z lokality Karlovice – Čertova ruka (okres Semily). Odtud pochází řada nálezů, které můžeme datovat do časného stupně stěhování národů, avšak není jasné, zda v tomto odlehleém prostoru existovalo přechodné útočiště před nepřáteli nebo zda se jedná o kultiště.⁹⁶ Na území Čech tedy převažují menší rodinná pohřebiště. Výjimkou jsou v tomto případě pohřebiště v Praze – Zličíně, Praze – Podbabě nebo Vlíněvsi.⁹⁷

Pohřební ritus zjištěný na pohřebištích je převážně kostrový, mrtví leží zpravidla na zádech, s rukama podél těla a s nataženými nohama, v rakvovitých komorách ze dřeva nebo přímo v rakvích. Na pohřebišti v Lužci nad Labem máme doloženy pohřby na břiše. Tato

⁹²Jaroslav JIŘÍK, *Vybrané sídlištní situace mladší doby římské až časně fáze doby stěhování národů v severozápadních Čechách*, in Eduard Droberjar – Ondřej Chvojka (edd), *Archeologie barbarů 2006*. Sborník příspěvků z II. protohistorické konference, České Budějovice 21. – 24. 11. 2006, Archeologické výzkumy v jižních Čechách, Supplementum 3, sv. II, České Budějovice 2006, s. 535 – 564.

⁹³E. DROBERJAR, *Věk barbarů*, s. 66.

⁹⁴Tamtéž, s. 66.

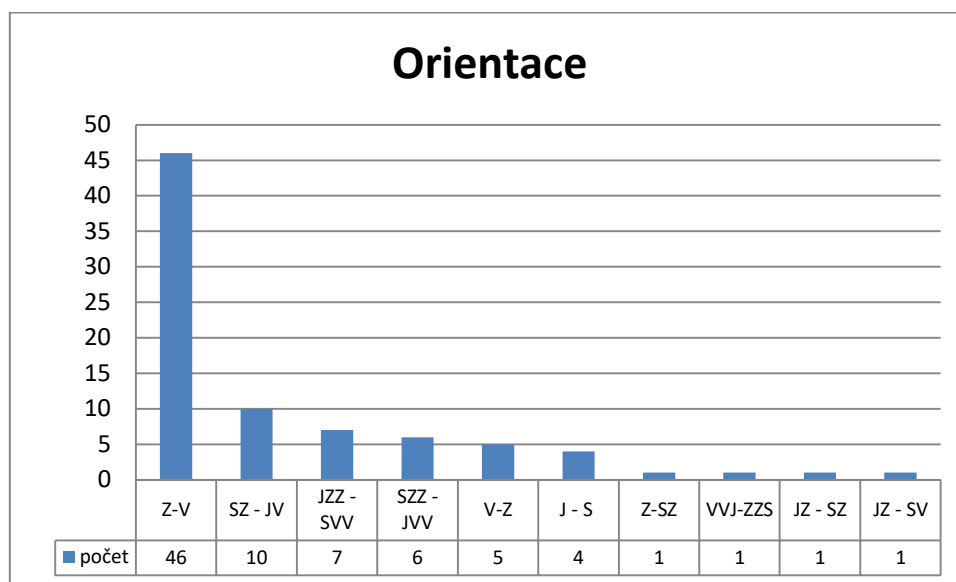
⁹⁵A. RYBOVÁ – R. PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, s. 758.

⁹⁶Eduard DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě*. Praha 2002 s. 116.

⁹⁷J. VÁVRA – J. JIŘÍK – M. KUCHARÍK – P. KUBÁLEK, *Výzkum pohřebiště z doby stěhování národů v Praze-Zličíně v letech 2005-2008*, s. 211-231.

pohřební zvyklost bývá připisována Durynkům a známe jí ze sousední niemberské skupiny.⁹⁸ V některých případech nacházíme ruce položené na hrudníku či na pánvi. Na pohřebišti v Lužci nad Vltavou (hrob 10) máme doklad toho, že zde pohřbený muž měl obě ruce složené v klíně. To samé platí i pro dolní končetiny. Nacházíme hroby, kde jsou nohy překřížené či pokrčené – např. lokalita Lovosice.

Hrobová jámy byla většinou orientována ve směru Z-V, máme ale i doklady orientace SZ-JV (Čakovice, Kolín) popřípadě S-J (Měcholupy, Milá, Lužec nad Vltavou). Podle Bedřicha Svobody bývají starší hroby orientovány na ose S-J, což podle něj souvisí s návazností vinařické skupiny na dobu římskou. Později se vlivem pronikání cizích kulturních prvků začíná objevovat orientace na ose V-Z.⁹⁹

Graf 1 – Orientace hrobů (autor Denisa Kroupová)

Žárové pohřbívání se v této etapě objevuje zřídka (např. Praha – Michle, Nebovidy či Běsno)¹⁰⁰ a tímto způsobem jsou pohřbíváni převážně mladší jedinci, anebo děti.¹⁰¹ Žárové hroby můžeme také považovat za dozvuky pohřebních zvyků z doby římské. Ojedinele se však i ve starším stupni stěhování národů můžeme setkat s žárovými hroby, a to jak na kostrových pohřebištích, tak na žárových pohřebištích v periferních oblastech – např. Plotiště nad Labem a Přešťovice.¹⁰² Plotiště nad Labem vykazuje úzké vztahy k dolnímu Polabí –

⁹⁸J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 100.

⁹⁹B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 104.

¹⁰⁰A. RYBOVÁ – R. PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, s. 758.

¹⁰¹Rastislav KORENÝ, *Poslední Germáni v Čechách. Katalog výstavy 2007*, Čelákovice 2007, s. 20.

¹⁰²E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 189.

severnímu a severozápadnímu Německu, odkud do východních Čech přicházejí opakovaně menší skupiny obyvatelstva.¹⁰³

Ve stupni D1 postupně dochází k ustávání pohřbívání na velkých žárových pohřebištích a nejpozději v první polovině 5. století dochází v severodunajském prostoru k úbytku hustoty osídlení v důsledku odchodu značné části původních obyvatel. Tím končí svébské osídlení našeho území a tito lidé se přesouvají na západ do Galie a dále pak na Pyrenejský poloostrov.¹⁰⁴

Na našem území se bohužel zatím nepodařilo objevit žádné větší pohřebiště ze staršího stupně stěhování národů, jako je tomu v západní Evropě. K největším dosud objeveným pohřebištím u nás patří lokalita Praha – Zličín, Vlíněves nebo Lužec nad Vltavou.¹⁰⁵

V posledních desetiletích 5. století z archeologických nálezů vidíme, že se na naše území dostávají jiné družiny. Podle nálezů chudších šperků avšak bohatších nálezů zbraní můžeme soudit, že se jednalo o bojovné kmeny. Postupně obsadili nejúrodnější části země, tudíž Polabí, dolní Poohří a Pražskou kotlinu. Bohužel se pro tyto skupiny stále nenašlo výstižné pojmenování.¹⁰⁶ Tato skupina po sobě zanechala takřka 90 nalezišť, avšak většina z nich byla zničena. Jejich pohřební ritus byl kostrový, avšak zřídka se objevují i pohřby žehem (Toušem, nebo Přest'ovice).

Heiko Steuer ve své práci *Frühgeschichtliche Sozialstrukturen in Mitteleuropa* z roku 1982, vyslovuje teorii, že pohřebiště v době stěhování národů, byla zakládána nejprve jako rodinná pohřebiště a nejstarší pohřby byly ty nejbohatší. Často k těmto bohatým hrobům byly přidruženy další, které jsou interpretovány jako rodina dotyčného nebo družina jeho válečníků.¹⁰⁷

Výzkumy ukazují, že lidé mezi léty 200-600 žili v malých uzavřených komunitách, čítajících asi 8-15 osob.¹⁰⁸ Pohřebiště byla zakládána na mírných svazích, kde byly hroby vykopány v nepravidelných řadách (obr. 1) převážně orientovaných na ose od západu k východu. Někdy však rozeznáváme i příčné řady od severu k jihu. Na pohřebišti v Lužci

¹⁰³ Petr ZAVŘEL, *Labskogermánské osídlení jižních Čech na příkladu lokality Přest'ovice*. Hradec Králové, 2016. Univerzita Hradec Králové, Rigorozní práce, Fakulta filozofická, Vedoucí práce Eduard DROBERJAR, s. 365.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 370.

¹⁰⁵ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 189.

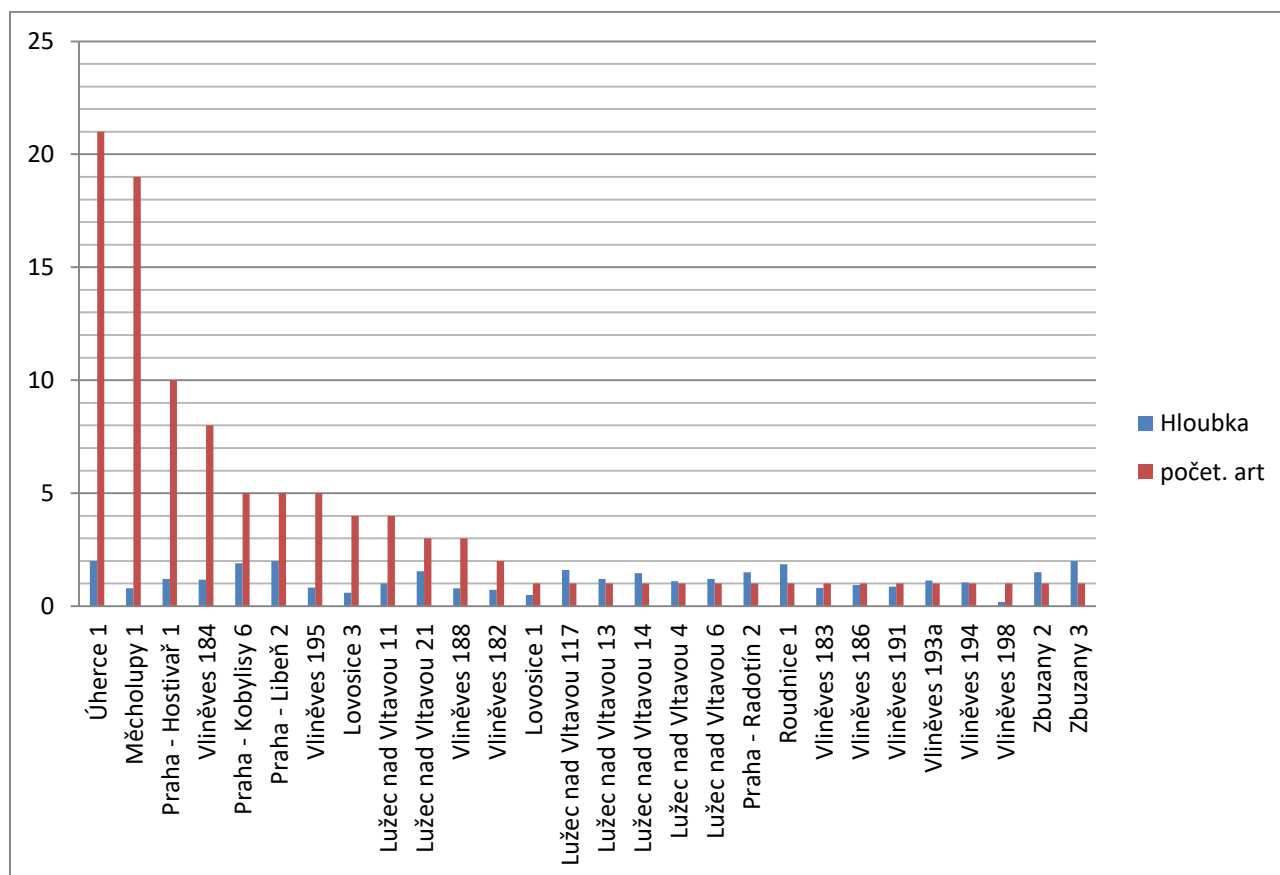
¹⁰⁶ A. RYBOVÁ – R. PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, s. 761.

¹⁰⁷ Mads RAVN, *Death Ritual and Germanic Social Structure (c. AD 200-600)*, BAR international series; 1164, Oxford 2003. s. 13.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 13.

nad Vltavou pak můžeme sledovat i hroby uspořádané do kruhu kolem starší mohyly (obr. 2). Hrobové jámy byly hluboké přes jeden metr, ale objevují se i případy s hloubkou třímetrovou. Nejhlubší v databázi zjištěný hrob má 2,4m a je to hrob č. 8 z Kolína.

Platí zde přímá úměra, čím významnější jedinec, tím hlubší hrob a bohatší hrobová výbava. Příčinou je snaha o zabránění vykradení hrobu.¹⁰⁹ Pokud bychom sledovali bohatost hrobové výbavy v hrobech, kde máme dostupné údaje o hloubce, zjistíme, že nejvíce artefaktů se objevuje v hrobě v Úhercích, Praze – Kobylisích a Roudnici nad Labem.

Graf 2 – Závislost hloubky na počtu milodarů (autor Denisa Kroupová)

Nebožtíci byli vkládáni do hrobu bez rakví, patrně pouze zabaleni v látce. Těla byla uložena buď na dřevěných prknech, márách, nebo byla přikryta prkny. Ve zvláštních případech byla hrobová jáma vyzděna kameny – byly dokonce zjištěny náznaky toho, že některé hroby byly přestřešeny, aby jejich poloha byla znatelná i na povrchu.¹¹⁰ Celkem bylo na území Čech zjištěno 7 hrobů s vnitřním obložím. Jedná se o hroby na pohřebištích v Lovosicích (hrob č. 3), Lužci nad Vltavou (hrob č. 26), Praze – Radotíně (hrob č. 2), pohřebiště ve Vinařicích a Zbuzanech (hrob č. 1). Kromě Lovosic, kde není záznam o

¹⁰⁹A. RYBOVÁ – R. PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, s. 762.

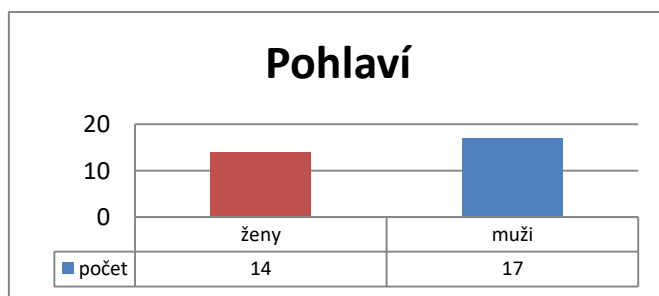
¹¹⁰Tamtéž, s. 762.

materiálu obložení a Zbuzan s Lužcem nad Vltavou, kde je obložení dřevěné, se ve všech případech jedná o kamenné obložení hrobu. Záznamy o hloubce těchto hrobů máme pouze ze dvou lokalit, a to z Lužce nad Vltavou, kde je hrob v hloubce 2 metry a Prahy – Radotína, kde je hloubka hrobu 1,5 metru. V případě Lužce nad Vltavou se tedy jedná o hlubší hrob a v případě Prahy – Radotína je hloubka hrobu průměrná. V ani jednom případě není hrob s obložím bohatým hrobem. R. Korený a O. Kytlicová ve své práci o pohřebišti v Lužci nad Vltavou vyslovují domněnku, že kamenné obložení se objevuje až ve fázi D3 a dále trvá až do konce 5. století.¹¹¹

Zajímavým fenoménem, který se na pohřebišti ve starším stupni stěhování národů objevuje, jsou výklenky. Ty bývají umístěny většinou u hlavy pohřbeného. Obsahovaly většinou skleněné nebo keramické nádoby. Příklady výklenků máme například z pohřebišti v Lužci nad Vltavou nebo Prahy – Zličína (obr. 3).¹¹² Tento zvyk odkazuje patrně k provinciálně římským vzorům.¹¹³

Kvůli nedostatečné pramenné základně nebyly nakonec v této bakalářské práci rozměry a tvar hrobové jámy sledovány. Obecně ale můžeme říci, že rozměry hrobové jámy byly přizpůsobeny tělesné stavbě nebožtíka.¹¹⁴ Máme ale i doklad pohřbu, kdy byl nebožtík pohřben ve skrčené poloze, protože jinak by se do hrobové jámy nevešel. Konkrétně se jedná o hrob z Prahy – Kobylis.¹¹⁵

Na pohřebišti bylo celkem u 31 nebožtíků zjištěno pohlaví. V 17 případech šlo o muže a v 14 případech o ženy.

Graf 3 – Zastoupení pohlaví (autor Denisa Kroupová)

¹¹¹R. KORENÝ – O. KYTLICOVÁ, *Dvě pohřebišti z doby stěhování národů v Lužci nad Vltavou, okr. Mělník*, s. 394 – 417.

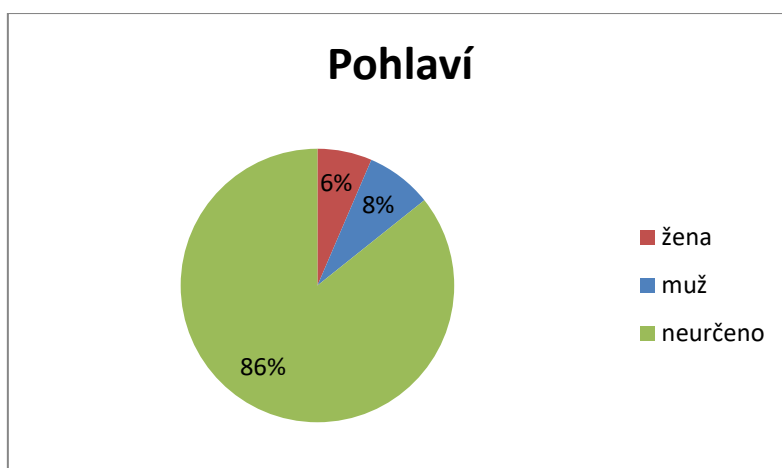
¹¹²J. VÁVRA – J. JIŘÍK – M. KUCHARÍK – P. KUBÁLEK, *Výzkum pohřebišti z doby stěhování národů v Praze-Zličíně v letech 2005-2008*, s. 211-231.

¹¹³J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 84.

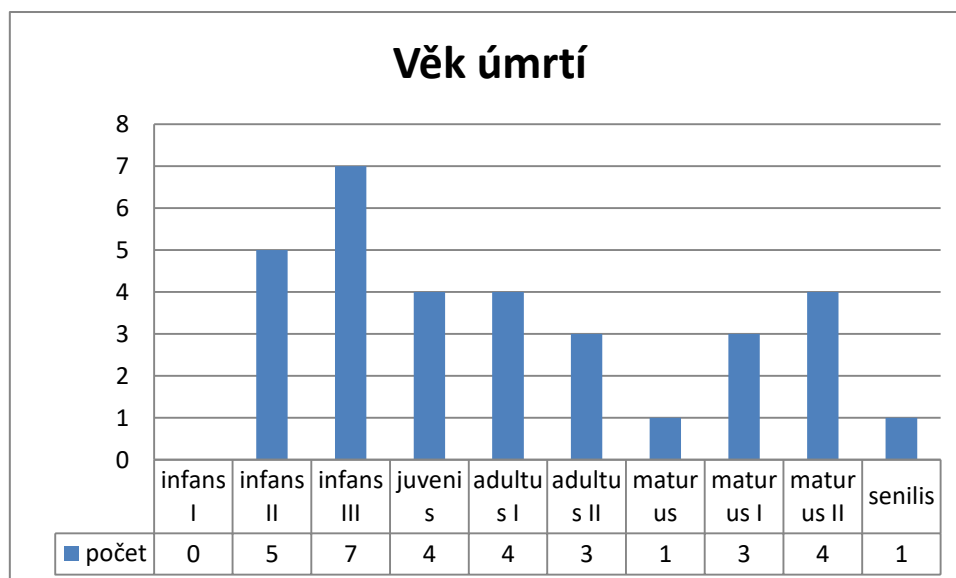
¹¹⁴R. KORENÝ – O. KYTLICOVÁ, *Dvě pohřebišti z doby stěhování národů v Lužci nad Vltavou, okr. Mělník*, s. 394 – 417.

¹¹⁵B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 159.

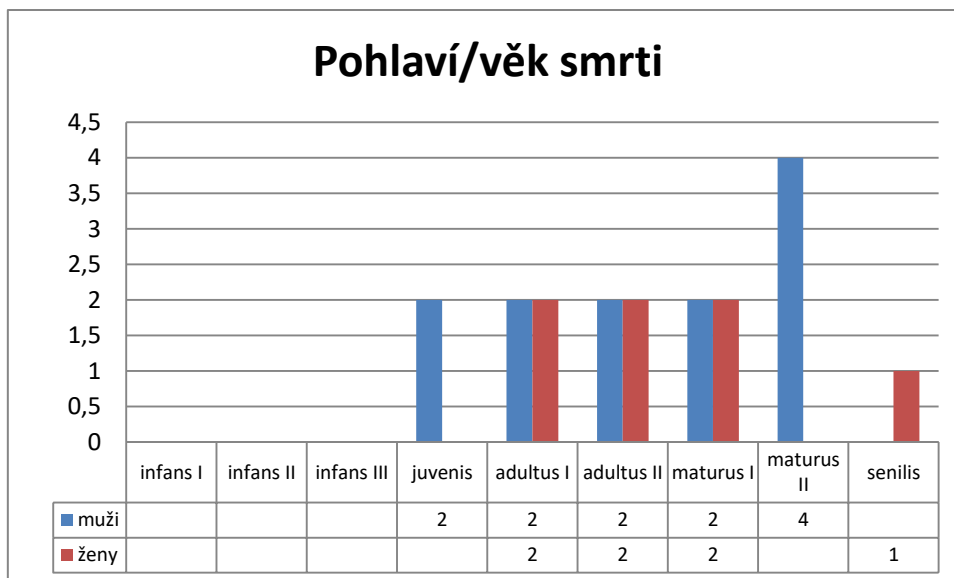
Z čehož vyplývá, že ženské i mužské hroby jsou zastoupeny přibližně stejně. U mužů byl v 17 případech určen věk. Pro určení věku úmrtí je používáno modifikované rozdělení Rudolfa Martina. Nebožtíci jsou rozděleni do kategorie Infans I (0 – 0,5 let), Infans II (0,5 – 6 let), Infans III (7 – 13 let), Juvenis (14 – 19 let), Adultus I (20 – 29 let), Adultus II (30 – 39 let), Maturus I (40 – 49 let), Maturus II (50 – 59 let), Senilis (60 a více let). Nejmladšímu pohřbenému muži bylo v rozmezí čtrnácti až devatenácti léty (juvenis), nejstarším pak mezi 50 – 59 lety (maturus II). Průměrný věk smrti byl ve většině případů udáván v rozmezí mezi deseti až dvaceti lety. U žen byl určen věk ve 14 případech. Nejmladší pohřbené bylo mezi dvaceti a dvaceti devíti lety (adultus I), nejstarší pak nad 60 let (senilis). Z celkového počtu hrobů je pohlaví určeno pouze u 31 nebožtíků. V celkovém počtu hrobů jsou tedy ty ženské zastoupeny 6%, muži 8% a neurčených hrobů je 86%.

Graf 4 – Podíl určeného a neurčeného pohlaví (autor Denisa Kroupová)

Graf 5 - Věk úmrtí (autor Denisa Kroupová)

Graf 6 – Věk úmrtí u mužů a u žen (autor Denisa Kroupová)

Jako hrobová výbava se v mužských hrobech objevují, sekera, kopí, oštěpy, šípy v toulci či štít přiložený ke stěně jámy.¹¹⁶ Ne všechny hroby byly určeny antropologem, tudíž můžeme předpokládat, že hroby, kde se objevují artefakty jako štítové puklice, sekery nebo hroty šípů jsou mužské. Je podivuhodné, že v neklidné době, jakou je stěhování národů, se meče objevují pouze sporadicky. Dále se objevují předměty denní potřeby, jako křesadlo nebo soupravy nožů. Objevují se i keramické nádoby s jídlem, vajíčka a také hrudky pryskyřice. Milodarem mohly být i květiny (pohřebiště v Záluží u Čelákovic z mladšího stupně DSN). U žen pak náhrdelníky ze skleněných korálů, řídčeji náramky a jehlice, železné tkací mečíky nebo přesleny.¹¹⁷

Pohřebiště, kde máme antropologicky určeno pohlaví je celkem sedm. Konkrétně se jedná o Čakovice (1 hrob)¹¹⁸, Hradenín (3 hroby), Litovice (12 hrobů), Lužec (12 hrobů), Plotiště nad Labem (3 hroby)¹¹⁹, Prahu – Hostivař (1 hrob) a Vlíněves (16 hrobů)¹²⁰

Až výzkumy v moderní době nám umožnily detailněji rozpoznat antropologický materiál z doby stěhování národů. Podle Milana Stloukala můžeme rozlišovat pět základních

¹¹⁶A. RYBOVÁ – R. PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, s. 762.

¹¹⁷Tamtéž, s. 762.

¹¹⁸Pavel KUBÁLEK – Milan KOSTKA, *Kostrový hrob z doby stěhování národů v Praze-Čakovicích*, in: Eduard Droberjar – Milan Lutovský (edd): *Archeologie barbarů, Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem*, (Archäologie der Barbaren 2010: Die Gräber und Gräberfelder der Germanen zwischen Elbe und Donau), *Studia archaeologica Suebica I.*, Olomouc 2010, s. 229 – 238

¹¹⁹Alena RYBOVÁ, *Plotiště Nad Labem. Nekropole z 2. - 5. století*, *Památky archeologické LXX*, 1979, s. 359 – 489.

¹²⁰Petr - LIMBURSKÝ, Jabub - LIKOVSKÝ, Petr- VELEMÍNSKÝ, Klára - FLEKOVÁ, *Kostrové pohřebiště vinařické skupiny ve Vlíněvsi, okres Mělník: stěhování národů - populační skupina a vykrádání hrobů*. *Památky archeologické CI*, 2010, s. 111-168.

antropologických skupin. K největší skupině patří mezo-dolichomorfní, s úzkým až středně širokým obličejem, další skupinou je typ leptodolichomorfní s nízkou mozkovnou, jako třetí typ rozlišuje eury – dolichomorfní se širokým obličejem, jako čtvrtý rozlišujeme extrémně leptodolichomorfní s úzkým obličejem a úzkým nosem a poslední rozlišovaný typ je brachymorfní se středně širokým obličejem a vysokými očnicemi.¹²¹

6. Anomálie

Při sestavování databáze se objevilo několik anomálií v pohřebním ritu. Konkrétně se jedná o dvojhroby, ruce v klíně, hlavy položené na kamenech, skrčenou polohu jedince, deformace lebek, pohřby na břicho, pohřby se psy, a pohřeb ženy s kostmi plodu. Tyto anomálie se vyskytují buď jednotlivě, ale máme i případy různých kombinací, jako je například pohřebiště z Plotiště nad Labem (hrob 1), kde máme doklad pohřbu jedince s dítětem (mladým jedincem) a pěti psy či z pohřebiště v Lužci nad Vltavou kde máme doklad dvojhrobu s deformovanou lebkou. Celkem bylo v databázi zaznamenáno 53 anomálií v pohřebním ritu. Nejčastěji jsou zastoupené dvojhroby (celkem 7 případů), vyskytl se ale i jeden pohřeb se třemi jedinci v jednom hrobě (hrob č. 37 z Lužce nad Vltavou). Další příklad nestandardního uložení nebožtíka můžeme nalézt v Třebichovicích v hrobech č. 1, 2 a 3, kdy byla těla uložena ve skrčené poloze obličejem na jih. Anomálie se vyskytují také v úpravě hrobové jámy, nacházíme příklady dřevěného obložení hrobu (Lužec nad Vltavou hrob č. 26 a Zbuzany hrob č. 1), dále sem patří kamenné obložení (Vinařice hrob č. 1 a č. 2 a Praha – Radotín hrob č. 2)

6.1. Deformace lebek

Samostatnou skupinou anomálií jsou ve druhé polovině 5. a první polovině 6. století uměle deformované lebky. Tento zvyk se k nám dostal z centrální Asie v souvislosti s hunskými nájezdy. Deformace se prováděla po narození přikládáním dřevěných destiček na čelo a týl lebky. Destičky se omotávaly obvazy a tím se připevnily k lebce. Při jedincově růstu pak docházelo k tomu, že lebka byla nezvykle úzká a abnormálně vysoká. Deformace lebky se objevuje převážně na ženských lebkách, ale máme doklady deformace i u mužů. V Čechách se tento jev objevuje na pohřebišti v Lužci nad Vltavou (hrob 18a) nebo Praze

¹²¹E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 189.

Podbabě (hroby 2 a 32 – mladší stupeň DSN).¹²² Deformovaná lebka z Prahy-Podbaby byla dokonce nejprve považována za neandrtálskou.¹²³

V Durynsku byl tento zvyk oblíben ještě v druhé polovině 5. století. Odtud se koncem století dostává při migraci durynsko – langobardských skupin na naše území. Podle průzkumů byly poslední deformace prováděny na počátku 6. století.¹²⁴

6.2. Pohřby se zvířaty

V kostrovém hrobě v Plotišti nad Labem byla objevena kostra staršího muže ve věku 50 - 60 let s jedním chlapcem a pěti psy. Jeden pes se nacházel na dně hrobu pod kostrou, další čtyři společně s kostrou chlapce pak na stropu hrobové komory. Hrob se nacházel uprostřed čtvercového žlábkovitého ohrazení. Objekt pak zaujímal dominantní polohu proti vchodu do menšího kruhového ohrazeného areálu z první poloviny pátého století.¹²⁵ Mads Ravn ve své analýze o pohřebišti ve Sponge Hill (Anglosaské pohřebiště z 5. století) uvádí, že pohřby se zvířaty se nejčastěji objevují u pohřbů dospělých, a to v mužských hrobech. Nacházíme zde kosti koní nebo ovcí.¹²⁶

6.3. Pohřby v sídlištních objektech

Pro dobu stěhování národů se tento zvyk podařilo vysledovat na moravských sídlištech (např. lokalita Smolín). Jan Rulf, který se zabýval problematikou sídlištních pohřbů v českomoravském pravěku, rozlišil dvě základní skupiny. A.: *pohřby rituální, uložené podle zřetelných pravidel pohřebního ritu dané kultury, které lze dále rozdělit na pohřby s milodary a bez nich; B. pohřby nerituální, tedy takové, při nichž byli zesnulí pohoženi do jámy bez zjevného záměrného uložení či případně nějakým způsobem deformování, někdy se stopami násilí. Do druhé skupiny patří též případy nálezů nekompletních skeletů.*¹²⁷

Bohužel stav pramenné základny pro tento jev je značně nevyhovující. Často se jedná o kusé informace o výzkumech, kterým chybí nálezový kontext. S jistotou tedy můžeme analyzovat pouze na základě jeho výskytu v určitém druhu objektu a rovněž s ohledem na

¹²²E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 156.

¹²³J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 15.

¹²⁴R. KORENÝ, *Poslední Germáni v Čechách. Katalog výstavy 2007*, s. 20.

¹²⁵E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 190.

¹²⁶M. RAVN, *Death Ritual and Germanic Social Structure (c. AD 200-600)*, s. 110.

¹²⁷Agnieszka RESZCZYŃSKA, *Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice - Ústí nad Labem v kontextu ozdobných nálezů*. in: Eduard Droberjar – Balazs Komoroczy – Dagmar Vachútová (eds.), *Barbarská sídliště, Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007)*, Brno 2008, s. 234.

přítomnost či nepřítomnost hrobové výbavy.¹²⁸ Zde je ovšem nutné rozlišit, zda se jedná o předměty uložené jako skutečné milodary nebo se jedná o předměty související s běžným provozem objektu. Problém s interpretací ale nastává při nálezů zvířecích kostí. Zda se jedná o záměrně vložené kosti zvířat nebo jejich části, tudíž o milodar, či zda se jedná o druhotný zásyp nelze mnohdy jednoznačně rozhodnout. Ve většině případů se jednalo o pohřby dětí a nedospělých jedinců. Ačkoliv jsou pohřby v sídlištních objektech v době římské poměrně vzácné a častěji se objevují až v době stěhování národů, několik dokladů tohoto chování se nám zachovalo. Jedná se například o lokalitu Dobroměřice, kde byla nalezena těla dvou chlapců a jednoho psa (dva chlapci ve věku 14 – 16 a 11 – 12 let). Zdeněk Beneš se domnívá, že se mohlo jednat o projev náboženského rituálního chování nebo o projev válečných událostí. Je ovšem málo pravděpodobné, že by oba chlapci zemřeli následkem nešťastného úrazu. Ostatky psa, které byly k pohřbu přiloženy, se nacházely na vyvýšeném místě, tudíž je možné tvrdit, že měl oba pohřby rituálně posvětit.¹²⁹

7. Charakteristika hrobové výbavy

Jedním ze zdrojů poznání pro dobu stěhování národů na našem území jsou hroby a kostrová pohřebiště. Převládajícím artefaktem, který se v nich objevuje, jsou spony, podle jejichž typologie můžeme hroby poměrně přesně datovat. Celkově bylo v této práci identifikováno 54 pohřebišť (Obr. 4a, 4b) a přibližně 210 hrobů. Některé hroby byly rozrušené, tudíž počet nelze určit úplně přesně. Mapa je pro větší přehlednost rozdělena do dvou částí. Na obrázku 4a jsou znázorněna pohřebiště na území Čech a na obrázku 4b pak pohřebiště na území města Prahy. Počet artefaktů nelze úplně přesně určit, ale jejich počet se pohybuje okolo 450.

7.1. Bohaté pohřby a pohřby nobility

Při sestavování databáze bylo zaznamenáno sedm lokalit, ve kterých se vyskytly bohaté pohřby. Jedná se o Břizu, Měcholupy, Prahu – Libeň, Úherce a Radonice, Beroun a Plotiště nad Labem. Další lokalitou, disponující bohatými pohřby je Praha – Zličín. Z tohoto pohřebiště však ještě nemáme publikovanou nálezovou zprávu. Pro účely kapitoly bude v případě této lokality čerpáno z publikace „*Hroby barbarů v Praze – Zličíně, Svět živých a*

¹²⁸ Agnieszka RESZCZYŃSKA, *Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice - Ústí nad Labem v kontextu ozdobných nálezů*, s. 234

¹²⁹ Zdeněk BENEŠ, *Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova – dvě sídliště z doby římské v severozápadních Čechách*, in: Ján Beljak – Gertrúda Březinová – Vladimír Varsík (edd), *Archeologia Barbarov 2009, Sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby latenskej po včasný stredovek*, Nitra 21 – 25 septembra 2009, s. 67 – 111.

mrtvých z doby stěhování národů“ z roku 2015. Zajímavým nálezem z Prahy – Zličína jsou zlaté závěsky se třemi polokouličkami z hrobů 41 a 61, tvořící náhrdelník. Jeho podobu nám ukazuje zachovaný soubor závěsků z Úherců.¹³⁰ Další unikátní předměty se našly v hrobě „zlatého dítěte“ č. 135. Zachoval se zde pár zlatých sponek typu Zličín a dále pak pětice zlatých spirálek z perličkového drátu a spirálovitý prstýnek.¹³¹ Dalším zlatým předmětem, který se na pohřebišti ve Zličíně našel, je fragment zlatého plíšku z hrobu 42.¹³²

Z důvodu neúplnosti pramenů můžeme říci, že jediné co mají tyto hroby společné je, že se vyskytují jednotlivě nebo na menších pohřebištích. Je však možné, že pohřby nobility se vyskytují i na těch větších, avšak díky vykradení nejsou považovány za bohaté. Všeobecně můžeme říci, že mezi znaky, které nám pomáhají určit, zda se jedná nebo nejedná o bohatý hrob, patří dobře zdokumentované nálezové okolnosti, konstrukční složitost hrobu, poloha v rámci pohřebiště a dále např. kruhový žlábek kolem hrobové jámy (Stehelčevy u Slaného – Obr. 5). Podle R. Koreného však tento hrob nepatří do poslední třetiny 5. století, jak se uvažovalo dříve, ale podle rekonstrukce, která byla provedena na základě poznámek A. Knora, tento hrob náleží až do druhé čtvrtiny 6. století.¹³³ V mladším stupni stěhování národů nám mohou být nápomocny i pohřby se psy nebo s koňmi.¹³⁴

Dále můžeme říci, že bohaté hroby byly většinou ženské. Výjimkou jsou mužské hroby v Bříze a v Berouně (Obr. 6). Průměrná hloubka těchto hrobů je 1,98m. Anomálií je v tomto případě ženský hrob z Měcholup, který byl hluboký pouze 0,8m. Průměrný věk je určen pouze v ženském hrobě v Měcholupech a tato žena zemřela ve věku asi 20 – 25 let.

V českém prostředí nacházíme doklady kontaktů mezi domácí nobilitou a předními zahraničními dynastiemi z barbarika. Jedná se o hrob z Úherců, ve kterém byla objevena varianta spony typu Wiesbaden a náhrdelník složený z kruhových závěsků. Bohužel nálezy bohatých hrobů, jako např. krále Childericha nebo velmože z Blučiny na území Čech chybí.¹³⁵

¹³⁰J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 152.

¹³¹Tamtéž, s. 155.

¹³²Tamtéž, s. 155.

¹³³Rastislav KORENÝ, *Funerální architektura merovejského období (na příkladu hrobu 2 ze Stehelčevsi, okr. Kladno)*, *Archeologie ve středních Čechách* 14, 2010, s. 781.

¹³⁴R. KORENÝ, *Poslední Germáni v Čechách. Katalog výstavy 2007*, s. 24.

¹³⁵J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 49.

8. Sekundární zásahy

S dobou stěhování národů je spojován zajímavý fenomén, pro který ještě není v literatuře jednoznačné vysvětlení. Jedná se o sekundární zásahy do hrobové jámy. Tento jev poprvé pokusil vysvětlit Bedřich Svoboda na pohřebišti v Praze – Kobylisích. Podle něj nemohla být rozrušení v takovém rozsahu způsobená posuny půdy. Vzal v úvahu i poškození zvěří, ale došel k závěru, že ta by zanechala chodbu jinak zabarvenou a kosti by byly roztroušeny po mnohem větší ploše a ne jenom v hrobové jámě.

Zvyk pohřbívat mrtvé i s cennými věcmi byl rozšířený u některých germánských etnik již v pozdní antice. Zdrojem informací o vylupování hrobů po zániku Západořímské říše jsou narativní prameny a zákoníky raných germánských států.¹³⁶ Zásahy cílily ve většině případů západní část hrobových jam a deformovaly původní pravoúhlý půdorys do tvaru klíčové dírky (Obr. 7). Jedná se tedy o vykrádací jámy zaplněné vrstvami odlišných od zásypů původních hrobových jam. Tato odlišnost je pravděpodobně způsobená tím, že vykrádací šachty zůstaly po vykopání většinou otevřené a postupně se zaplňovaly materiálem z okolního terénu a stěn hrobové jámy. Odtud také pocházejí příměsi keramických zlomků, které nikterak nesouvisí s pohřbem.¹³⁷

Šachty pravidelně směřovaly do západní poloviny hrobových jam, tedy do oblasti hlavy a hrudníku, kde bylo uloženo nejvíce cenných předmětů. Následkem vykradení mohlo dojít k přemístění kosterních pozůstatků a artefaktů do sekundárních poloh a i do vyšších úrovní nad dnem a v některých případech také do jiných hrobů.¹³⁸ Podle „*Archeologie pravěkých Čech*“ vznikaly za tímto účelem speciální týmy vykradačů, kteří pomocí cíleně zaměřených vylupovacích šachet odebírali šperky a jiné cenné předměty.¹³⁹ Při výzkumu v Praze – Zličíně byla většina hrobů identifikována díky tmavému zabarvení obsahu sekundárních zásahů. Původní zásyp byl vizuálně méně odlišný od okolního geologického podloží a tudíž hůře rozeznatelný. To mělo dokonce za následek, že vznikla obava, že by nevykradený hrob nebyl identifikován.¹⁴⁰

¹³⁶ J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 135.

¹³⁷ Tamtéž, s. 211-231.

¹³⁸ Tamtéž, s. 211-231.

¹³⁹ E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 189.

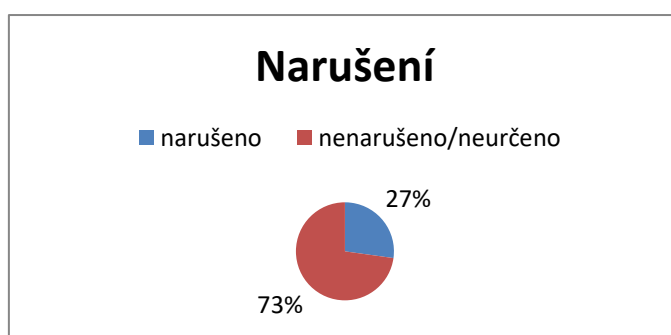
¹⁴⁰ J. VÁVRA – J. JIŘÍK – M. KUCHARÍK – P. KUBÁLEK, *Výzkum pohřebišť z doby stěhování národů v Praze-Zličíně v letech 2005 - 2008*. s. 211-231.

Důležité je také vymezit si, v jakém časovém úseku od pohřbu docházelo k vykradení hrobu. Je jasné, že to muselo být v období, kdy ještě přetrvávalo vědomí o místě pohřbu a hrobové výbavě nebožtíka. Jelikož v mnoha hrobech kosti úplně chybí, můžeme se domnívat, že svalstvo a vazivo mezi kostmi ještě nezetlelo a hroby byly otevírány bezprostředně po pohřbu. V některých případech se ale kosterní pozůstatky nacházely shrnuté u jedné strany hrobu, tudíž k zásahu muselo dojít až déle po pohřbu. Na pohřebišti ve Zličíně máme dokázáno, že hroby zůstávaly po zásahu otevřené. Z toho může plynout, že k narušování docházelo již na zaniklém pohřebišti a tudíž činnosti vykradačů tak nikdo nebránil.¹⁴¹

Na pohřebišti ve Vlíněvsi můžeme podle opakovaného způsobu manipulace s mrtvým tělem předpokládat podobné posmrtné vybavení. Zatímco mužská těla byla převážně otáčena na bok, u žen směřovaly zásahy především do oblasti hrudníku a krku.¹⁴²

Z celkového počtu přibližně 210, bylo narušeno 54 hrobů a 155 bylo nevykradeno. Musíme ovšem brát v potaz nedostatečné záznamy v pramenech, tudíž je možné že vykradených hrobů je ještě mnohem více. Můžeme tedy říci, že narušeno druhotným zásahem je 27% hrobů, zatímco nezaznamenaných vykradení nebo nevykradených hrobů je 73%. Je nutné si uvědomit, že všechny předměty z narušených hrobů zde zůstaly jen proto, že unikly pozornosti narušitelů nebo o ně neměli zájem.

Jak již bylo zmíněno výše, na pohřebišti v Praze – Zličíně se můžeme setkat s výklenky. Druhotné zásahy je většinou nenarušovaly, což mohlo být způsobeno tím, že narušitelé o jejich existenci nevěděli a tudíž byli členy jiné komunity.¹⁴³

Graf 7 – Narušené a nenarušené hroby (autor Denisa Kroupová)

¹⁴¹J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARŽÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 143.

¹⁴²P. LIMBURSKÝ - J. LIKOVSKÝ - P. VELEMÍNSKÝ - K. FLEKOVÁ, *Kostrové pohřebišťe vinařické skupiny ve Vlíněvsi, okres Mělník: stěhování národů - populační skupina a vykrádání hrobů*, s. 155.

¹⁴³J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARŽÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 144.

8.1. Důvody vykrádání

Musíme si položit otázku, jaký měly sekundární zásahy účel? Starší literatura tvrdí, že důvod byl primárně kořistnický.¹⁴⁴ Argumentuje tím, že kosti byly rozházené po celém hrobě a výbava nebyla tak okázalá, jak bychom mohli předpokládat.

B. Svoboda tedy přichází s teorií o vykradačích hrobů. Podle něj bylo jejich jedinou motivací vlastní obohacení.¹⁴⁵ Ivana Pleinerová ve své práci o pohřebišti v Litovicích zmiňuje velice drastické zásahy do hrobů.¹⁴⁶ Na rozdíl od ostatních pohřebišť, zde zásahy nevedly do horní poloviny těla zemřelého, ale rozrušena byla celá hrobová jáma. Vykradači si někdy počínali tak, že bylo dokonce rozbito několik kostí (Praha – Kobylisy, Kolín). V některých případech chybějí i celé kosti či lebka. To můžeme vysvětlit tím, že lebka mohla být odejmuta z náboženských důvodů a kvality zemřelého měly přejít na dotyčného zloděje.¹⁴⁷

Při výzkumu pohřebiště v Lužci nad Vltavou byla vyslovena domněnka, že zásah do hrobů mohly způsobit ideové pohnutky, kdy docházelo k poškození ostatků vítěznou stranou. Autoři zde také přicházejí s myšlenkou, že hroby zničila sama zde žijící komunita, aby rituálně ukončila pohřbívání na pohřebišti.¹⁴⁸

9. Druhy artefaktů

V této době byla součástí pohřebních zvyklostí posmrtná výbava. Údaje pro tuto budou kapitulu vygenerovány ze sestavené databáze. Bohužel u milodarů jako jsou střepy, nýty či korálky nemůžeme nikdy zjistit přesný počet. Artefakty jsou pro potřeby této kapitoly rozděleny do šesti skupin, a to na keramické artefakty, s podskupinou nádoby, dále nástroje, šperky a ozdoby, zbraně, mince a předměty z organických hmot. V databázi je zaznamenáno přibližně 450 artefaktů. Nejčastějším materiálem pro výrobu milodarů byla keramická hlína. Dále je hojně zastoupeno železo, bronz, obecně kov, sklo, stříbro či kost.

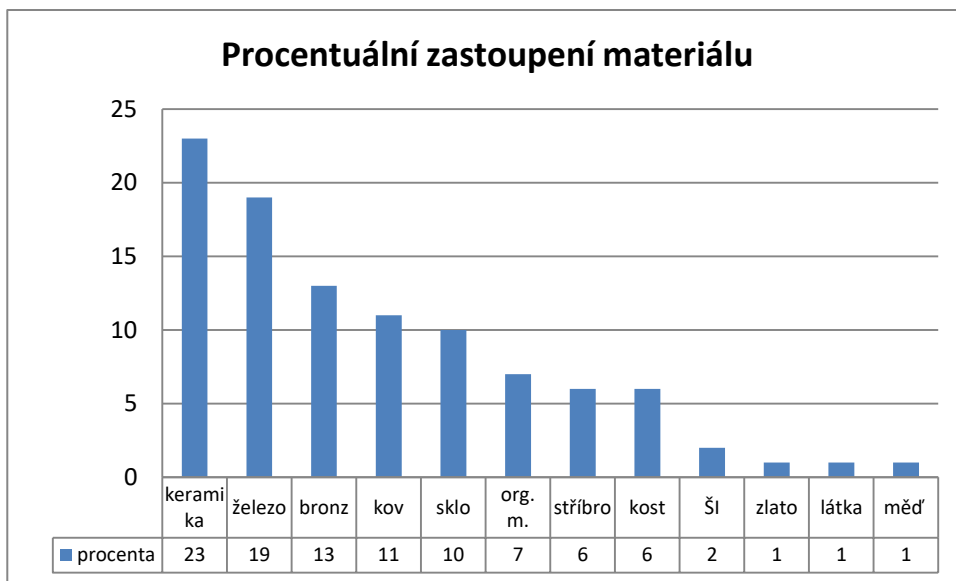
¹⁴⁴ B. SVOBODA, *Čechy v době stěhování národů*, s. 140.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 140.

¹⁴⁶ Ivana PLEINEROVÁ, *Litovice (okr. Praha-západ): Hroby vlnařického stupně doby stěhování národů*, in: Eduard Droberjar – Milan Lutovský (edd), *Archeologie barbarů*, Praha 2005, s. 483 – 492.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 483 – 492.

¹⁴⁸ Ivana PLEINEROVÁ, *Litovice (okr. Praha-západ): Hroby vlnařického stupně doby stěhování národů*, in: Eduard Droberjar – Milan Lutovský (edd), *Archeologie barbarů*, Praha 2005, s. 483 – 492.

Graf 8 – Procentuální zastoupení materiálu v hrobové výbavě (autor Denisa Kroupová)

9.1. Keramické artefakty

Hlavními keramickými artefakty jsou nádoby. V tomto období převládají vázovité tvary s plastickými důlky a nádoby se zataženým hrdlem. Zejména ve východních Čechách a v severní části středních Čech se nachází keramika tvarově ovlivněná cizími vlivy. Jedná se o čočkovitě profilované nádoby labsko – germánského stylu.¹⁴⁹ Na počátku doby stěhování národů jsou typické hrncovité a miskovité tvary s hrubě opracovaným povrchem. Kromě těchto nádob nacházíme také šedou na kruhu vytáčenou keramiku.¹⁵⁰

V průběhu první poloviny 5. století se v Čechách vyčleňuje vinařická skupina. B. Svoboda rozlišuje nádoby vinařické skupiny vzniklé pod vlivem vnějších podnětů, domácí a cizí typy. První skupina obsahuje pohárkovité nádoby zdobené oblými klenutými pásy, misky s vykrajovaným límcem, drobné koflíky. Mezi domácí tvary pak řadí široké misky vinařického typu, jednoduché hrncovité nádoby, lahvovité tvary a dvojkonické vázovité nádoby.¹⁵¹ Cizí typy jsou zastoupeny na kruhu vytáčenými lahvemi, nádobami s vlešťovanou výzdobou a džbány náležejícím k pozdně římské provenienci.¹⁵²

¹⁴⁹P. ZAVŘEL, *Jižní Čechy v mladší a pozdní době římské a v době stěhování národů. Stav výzkumu a výhled*, s. 225 – 265.

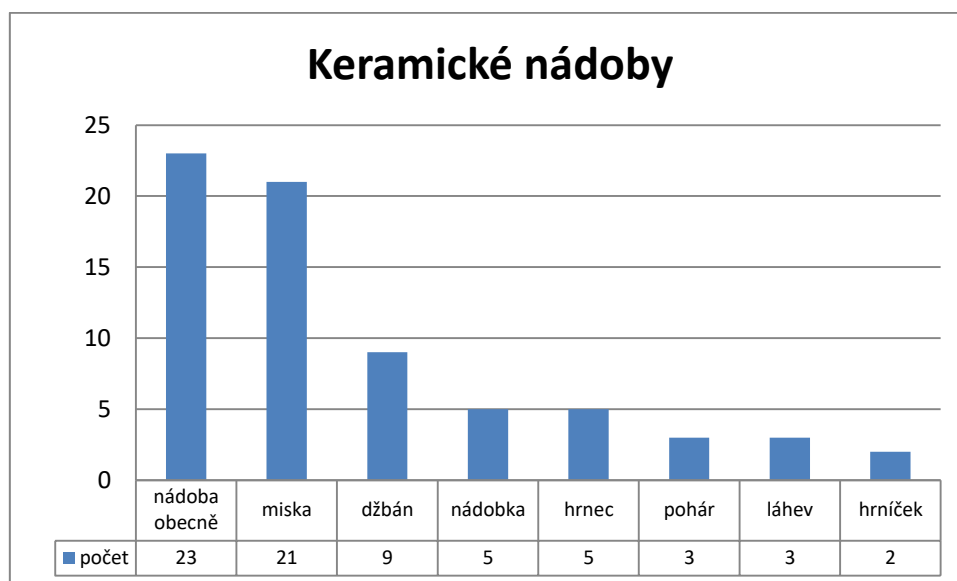
¹⁵⁰E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 180.

¹⁵¹J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. Šmolíková – M. KUCHARČÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 49.

¹⁵²Tamtéž, s. 49.

9.1.1. Nádoby

V hrobové výbavě keramické nádoby převažují. Tento materiál je nejhojnější a celkově je zastoupen 23%. Tvarově jsou zastoupeny džbány, misky, hrnce či hrníčky. Nádoby jsou buď vytáčené na kruhu, nebo vyráběny v ruce. Pokud u nádoby nebyl určen tvar, je označena obecným termínem nádoba a v grafu je pak označena termínem nádoba – obecně. Typově máme v hrobech zastoupeny hrncovité, lahvovité či mísovitě. U některých nádob se zachovala nožka. Misek bylo v hrobech objeveno celkem 21, což tvoří 8% z celkového počtu artefaktů. Džbánů se zachovalo 9, což jsou 3% z celkového počtu artefaktů. Dále nacházíme také láhve, hrníčky či hrnce.

Graf 9 – Keramické nádoby

Další skupinou nádob nacházených v hrobech jsou nádoby skleněné. Nejvíce jsou zastoupeny pohárky a poháry. Společnost tehdejší doby dávala skleněnému nádobí přednost před kovovým patrně proto, že nemění chuť jídla.¹⁵³ Na území České republiky se můžeme setkat s milodary v podobě luxusního skla i na Moravě. Například hrob velmože z Blučiny je vybaven trojicí skleněných nádobek, z nichž jedna má analogii v hrobu č. 70 z Prahy - Zličína.¹⁵⁴ Fragmenty dalších skleněných nádob můžeme najít i na lokalitě Žuráň.¹⁵⁵

V Čechách se skleněné nádoby v podobě milodarů vyskytly na lokalitě Vlíněves. V hrobě č. 195 se nám zachoval celý skleněný pohár vyrobený ze zeleného skla. Je tvarově podobný starším nálezům, které známe například z lokality Praha – Juliska. B. Svoboda v těchto

¹⁵³ J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. Šmolíková – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 184.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 188.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 49.

nálezích spatřuje doznívání pozdně římské tradice s původem v porýnských sklárnách. Analogické nálezy pro tento pohár nacházíme na pohřebištích v Karpatské kotlině (Csograd, Várdomb či Brigetia). Druhá nádoba z této lokality pochází z hrobu č. 188 a zachovala se pouze ve formě fragmentů. Byla vyrobena z tenkého žlutohnědého skla. S největší pravděpodobností se jednalo o pohár. Z fragmentů se lze domnívat, že nebyl zdobený. I přes problematickou rekonstrukci můžeme říci, že tento pohár má na našem území analogie např. v Radonicích nad Ohří. Kapkovité zakončení dna nás pak odkazuje na oblasti západně od řeky Maas.¹⁵⁶

Skleněné nádoby, které pocházejí z lokality Praha – Zličín, byly objeveny ve skupinách hrobů s výklenky. Podobné analogie máme i z lokalit v dolním Polabí nebo v Porýní. Je zde však nutné zmínit, že tato skupina hrobů nereprezentuje skupinu nejbohatších hrobů. Na této lokalitě se nám skleněné nádoby ve výklencích objevují i v hrobech dětí.¹⁵⁷

Nádoby na našem území jsou většinou zelené barvy, ale nacházíme i žluté. Jsou zdobeny většinou nitěmi. Nacházíme také nádoby, které se dovážely z římských dílen. Další byly vyráběny na území barbarika.¹⁵⁸ Výjimečný je pak nález bronzového vědra v hrobu v Bříze.

9.2. Nástroje a předměty denní potřeby

Další velkou skupinou artefaktů, která se v hrobových jámách objevuje, jsou nástroje, jenž zemřelý používal každý den. Řadíme sem klíče, brousky různé druhy kování, křesadla, pinzety, nýty, jehly či lžíce. Nejčastěji se vyskytujícím artefaktem jsou v této kategorii předmětů, různé druhy kování (např. kapsářů či pochev) zastoupeny dvanácti kusy. Dále se vyskytují křesadla (9 kusů) nebo pinzety (celkem 6 kusů). Do této kategorie bychom mohli zařadit také hřebeny, těm je však věnována samostatná podkapitola.

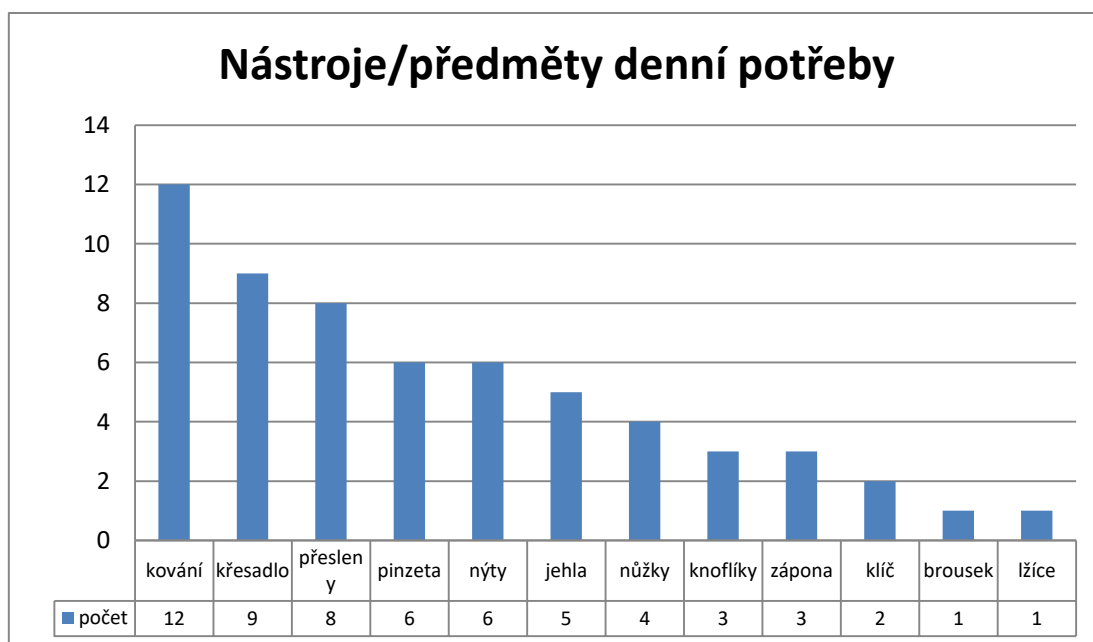
Do této skupiny bychom mohli zařadit také kamenné nebo keramické přesleny. Ty se nám zachovaly především v ženských hrobech¹⁵⁹ V databázi nejsou přesleny řazeny do předmětů denní potřeby, ale kvůli rozlišení z hlediska materiálu jsou řazeny mezi keramické nebo kamenné artefakty. Celkem se jich zachovalo 8, což jsou 2% z celkové hrobové výbavy. Bohužel v databázi se žádný přeslen v antropologicky určeném hrobě neobjevil.

¹⁵⁶P. LIMBURSKÝ - J. LIKOVSKÝ - P. VELEMÍNSKÝ - K. FLEKOVÁ, *Kostrové pohřebiště vinařické skupiny ve Vlíněvsi, okres Mělník: stěhování národů - populační skupina a vykrádání hrobů*, s. 142 - 144.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 190.

¹⁵⁸E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 187.

¹⁵⁹ A. RYBOVÁ – R. PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, s. 762.

Graf 10 – Nástroje a předměty denní potřeby

9.3. Šperky a ozdoby

V českém prostředí máme doložené předměty ze zlata, stříbra, bronzu či železa. Šperky tvořily významnou složku hmotné kultury barbarů. Muži i ženy se často zkrášlovali náramky či prsteny.

9.3.1. Spony

Důležitou skupinou nálezů jsou spony. V období stěhování národů dochází k prolínání prvků germánské, nomádské a římské proveniencí. To je patrné na pestré škále tvarů spon náležejících k vinařické skupině projevující se zejména na drobných stříbrných a pozlacených sponách s různě vykrajovanou záhlavní destičkou a s četnými analogiemi v alamanském prostředí, ale také na litých napodobeninách plechových spon. Ojedinelé se objevují spony ptačí. V hrobech se nám zachovalo celkem 48 spon, což je 15% z celkové hrobové výbavy a zároveň je to nejčastěji se vyskytující artefakt vůbec.

Podle spon byla dokonce B. Svobodou vypracována chronologie.¹⁶⁰ Od mladší doby římské se na území Čech objevují římské ramínkovité spony s cibulovitými knoflíky, které pak nejčastěji známe ze 4. a 5. století. Další typickou sponou je spona s knoflíkem na lučíku, jednodílné nebo dvojdílné se zašpičatělou nožkou či jednodílné s pravoúhlou nožkou, která již předznamenává samotné období stěhování národů.¹⁶¹ Pro starší stupeň vinařické skupiny jsou typické nové typy šperků, které sem dopravovali řemeslníci na dvory domácí šlechty. Pro

¹⁶⁰E. DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě*, s. 303.

¹⁶¹Tamtéž, s. 303.

mladší stupeň vinařické skupiny jsou typické pozlacené spony typu Niederflorstadt-Wiesloch (naleziště Praha-Podbaba) či spony typu Gross-Umstadt (Praha-Michle), které se šířily do alamanského prostředí. Naopak z alamanského prostředí k nám pronikají železné samostřílové spony typu Armbrustfibeln nebo Rathewitz Miltenberg. Dalším typickým příkladem jsou spony typu Prag (Veselavín). Ukázkou mohou být stříbrné pozlacené spony typu Wiesbaden (Vinařice). Ty nalézáme především v bohatých ženských hrobech.¹⁶² Na přelomu stupňů D2 a D3 se na našem území objevují úponkovité a spirálovité vzory na litých sponách (Měcholupy).¹⁶³

Na pohřebišti v Praze – Zličíně se nám v hrobě č. 61 zachovala spona vyrobená z mince císaře Honorio. V tomto hrobě se pravděpodobně nacházely párové spony vyrobené ze zlatých solidů.¹⁶⁴ Dalším významným nálezem na této lokalitě jsou dva páry drobných sponek ze zlatého drátu nalezené v hrobech č. 41 a č. 135. Ty svým tvarem nemají v materiální náplni vinařické skupiny ani širšího barbarika období, a proto byly pojmenovány podle místa nálezů a to spony typu Zličín.¹⁶⁵

Pro 4. a 5. století jsou typické zejména přezky s kruhovým nebo oválným a ztlustělým rámečkem. Setkáváme se s dvojdílnými s oválnou nebo podkovovitou přichytnou destičkou. V době stěhování národů se setkáváme s různým využitím přezek. Některé sloužily jako pásové závěry (větší) ke spínání bot, či k zavěšování mečů nebo jiných předmětů. Zachovalo se nám jich celkem 47. Tvoří 16% z celkové hrobové výbavy a je nejčastěji se vyskytujícím artefaktem v kategorii šperky. Do celkového počtu nejsou zahrnuty přezky, které byly součástí opasku (celkem 5 kusů).

Dalším milodarem, který patří do této skupiny, jsou korále. Ty byly většinou nacházeny kolem krku a v oblasti hrudi, z čehož lze usoudit, že tvořily náhrdelníky. Bohužel se nám ve většině případů zachovaly pouze jednotlivé korálky a nikoliv celek, tudíž je velmi obtížné určit celkový počet.

9.3.2. Opasek

Další součástí oděvu je opasek, z něhož se zachovala většinou jen kovová přezka či nákončí. Opasek byl nejčastěji kožený a nosili ho jak muži, tak ženy. Nálezy opasku známe ale spíše ze ženských hrobů. Germáni jsou více než opasky známi svými umělecky

¹⁶²E. DROBERJAR, *Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů*, s. 8.

¹⁶³Tamtéž, s. 8.

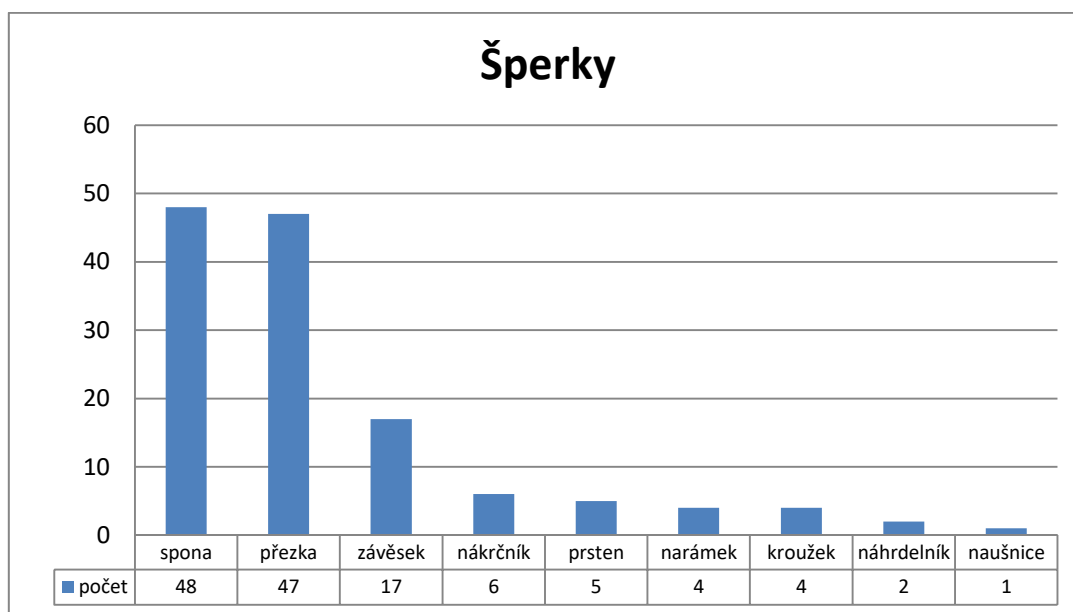
¹⁶⁴J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. Šmolíková – M. KUCHARČÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 152

¹⁶⁵Tamtéž, s. 155.

zpracovanými šperky. Přesto v hrobech nacházíme jejich bohatě zdobené součásti. U germánských kmenů mohl mít opasek i magickou funkci. Samotným připnutím opasku se jeho nositel stával mocnějším, což dokládají i zmínky o opascích v germánské mytologii.¹⁶⁶

Přezky k opaskům se objevily na pohřebišti v Lovosicích (hrob č. 4), Lužci nad Vltavou (hrob č. 4 a 21) a dále pak na pohřebišti ve Vinařicích. Počet přezek, u kterých můžeme s největší pravděpodobností říci, že byly součástí opasku, je 5. Do vyhodnocení byly zahrnuty jen ty, které se nacházely v horní polovině těla. Přezky, které se nacházely u nohou, sloužily nejspíše ke spínání bot.

Na území Čech se nám části pásové garnitury zachovaly na lokalitách Praha – Vokovice, Praha – Radotín (obě můžeme datovat do 1. poloviny 5. století), Lužec nad Vltavou (2. polovina 5. století). Zajímavý je také nález kování opasku zdobeného vrubořezem z Platiště nad Labem. Pásová garnitura se vyskytla také v hrobě č. 19 v Lužci nad Vltavou.¹⁶⁷ Další pásová garnitura se vyskytla na pohřebišti v Litovicích (hrob č. 19). Kování opasku se nám zachovalo na pohřebišti v Měcholupech.

Graf 11 – Šperky

¹⁶⁶ SCHLETTE Frídrieh, *Germáni mezi Thorsbergem a Ravennou*, Praha 1977, s. 138.

¹⁶⁷ Klára BURIANOVÁ, *Pozdně římské importy v Čechách (4. – 5. století)*, Hradec Králové, 2017. Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra archeologie. Vedoucí práce Eduard DROBERJAR.

9.4. Militária

Zbraně představují v rámci vinařické skupiny spíše ojedinělý nález. V databázi je zaznamenáno celkem 5 mečů (Beroun, Bříza, Postoloprty, Duchcov a Kolín).¹⁶⁸ Na pohřebišti ve Vlíněvsi se v hrobě č. 195 nacházel nůž dlouhý 29,5 cm. Mohli bychom ho tedy zařadit ke zbraním jako sax. Někteří badatelé však požadují pro určení předmětu jako sax délku minimálně 30 cm a šířka nesmí přesahovat 10% délky.¹⁶⁹ Srovnatelný s nálezem z Vlíněvsi je např. objev dlouhého saxu v severní Panonii na lokalitě Csorna – Téglagyar nebo Velatice¹⁷⁰ Ani v jednom případě se meč nezachoval celý, ale pouze jeho zlomky. U meče z Břízy máme pouze zprávy o jeho přítomnosti v hrobě. Podle H. Steuera však nemůžeme přítomnost či nepřítomnost mečů brát jako důkaz přítomnosti či nepřítomnosti válečníků. Je důležité vnímat také symbolickou a osobní hodnotu artefaktu pro konkrétního nebožtíka.¹⁷¹ Absence zbraní například u Ostrogotů můžeme vysvětlit jako důsledek náboženského zákazu ariánských křesťanů.¹⁷² Bohaté hroby válečníků nenacházíme ani v jiných částech Evropy. Můžeme zde jmenovat např. nález z oblastí Lengyeltoti a Lebeny. Sporý výskyt mečů v Karpatské kotlině jistě souvisí s tím, že v tomto prostoru bývali muži pohřbíváni beze zbraní.¹⁷³ Zachovány jsou však pouze zlomky. V hrobech nacházíme dlouhé dvojsečné meče tzv. spathy. Vyráběly se i krátké jednosečné saxy nebo scramasaxy. V 5. století máme doloženy nálezy mečů pouze v bohatých hrobech.¹⁷⁴

Hlavní zbraní v této době bylo kopí. Většina je železných s tulejí. Kopí mívala úzkou dlouhou čepel a dlouhou tulej. O používání luků svědčí nálezy jednoduchých listových hrotů s tulejkami i s trny. V této době se vyskytují sekery, a to hranolovitého těla se zesíleným týlem a s obloukovitým ostrím.¹⁷⁵ Sekera byla objevena jedna, konkrétně v Litovicích. Celkem bylo objeveno 8 hrotů. To je 2% z celkového počtu artefaktů. Dále sem můžeme řadit nože, těch se zachovalo 22, což je 7% z celkové hrobové výbavy.

¹⁶⁸E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 180.

¹⁶⁹P. LIMBURSKÝ - J. LIKOVSKÝ - P. VELEMÍNSKÝ - K. FLEKOVÁ, *Kostrové pohřebiště vinařické skupiny ve Vlíněvsi, okres Mělník: stěhování národů - populační skupina a vykrádání hrobů*, s. 111-168.

¹⁷⁰Tamtéž, s. 111 – 168.

¹⁷¹M. RAVN, *Death Ritual and Germanic Social Structure*, s. 13.

¹⁷²J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 82.

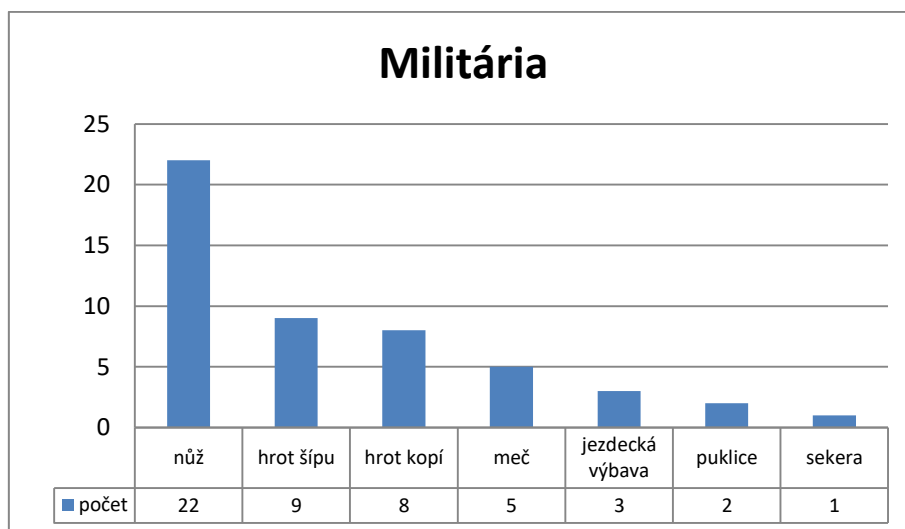
¹⁷³Tamtéž, s. 82.

¹⁷⁴E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 180.

¹⁷⁵Tamtéž, s. 180.

Unikátní je nález fragmentů kroužkového pancíře na pohřebišti ve Zličíně v hrobech č. 8 a 108, které byly identifikovány jako dívčí. Tento nález může být vnímán jako neobvyklý, avšak podobné nálezy máme doloženy v ženských hrobech v Durynsku. Birgit Dübner-Mantheyová předpokládá, že se mohlo jednat o amulet, který dotyčnou ochraňoval před démony.¹⁷⁶

K výzbroji můžeme řadit i nálezy železných štítových puklic. Celkem jsou v databázi uváděny 2 (Beroun a Zbuzany), což je 1% z celkového podílu hrobové výbavy.

Graf 12 – Militária

9.5. Mince

Zajímavým, avšak nepříliš četným nálezem v hrobech jsou mince. Ty se objevují v bohatých hrobech (Praha-Radotín, Měcholupy, Tetín, Praha – Zličín).¹⁷⁷ Stejně jako u dalších artefaktů z této doby, nemáme ze starších výzkumů zaznamenáno, kde se v hrobě mince nacházela. Hroby bývaly podle mince datovány, avšak jak už dnes víme, není pro dataci určující.¹⁷⁸

V samotné době stěhování národů se pak zlaté mince s největší pravděpodobností nepoužívaly jako oboly mrtvých, jako tomu bylo dříve, ale měly funkci šperku, avšak mohlo se jednat i o majetek zesnulého. Na pohřebišti v Praze – Zličíně se v hrobě č. 61 zachoval

¹⁷⁶ J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 82.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 143.

¹⁷⁸ Milan JANČO, *Nálezy římských mincí z Dolních a Horních Počernic. Několko poznámok k nálezom římských mincí z germánských sídlisk a z germánských hrobov v Čechách*, *Archeologické rozhledy* 52, 2000 č. 1, s. 54 – 78.

solidus císaře Honorio upravený na sponu.¹⁷⁹ Z pohřebiště v Lužci nad Vltavou máme nález mince, která se nacházela v ústech zemřelého, tudíž je možné, že byla použita jako obol mrtvého.¹⁸⁰ Mince jsou zvláště důležité pro mladší stupeň stěhování národů, protože z této doby nemáme žádné přímé písemné prameny, informující o našem území a mince nám tudíž slouží pro přesnější určení chronologických vazeb mezi ostatními nálezy.¹⁸¹ Ze staršího stupně stěhování národů máme z tohoto období zachovány pouze 3 mince (Měcholupy, Praha – Radotín, Tetín).

Je třeba si uvědomit, že římské mince v barbariku nesloužily primárně jako platidlo.¹⁸² Do 4. století se zde používaly jako platidlo stříbrné a bronzové nominály. Od konce 4. století však dovoz bronzových mincí postupně slábne a import stříbrných mincí končí úplně. Na našem území však máme zaznamenán příliv zlatých solidů.¹⁸³ Sloužily hlavně k osobní prezentaci, neboť byly často využívány jako ozdoby. Užití mince jako závěsku, je jev u Germánů typický. Na našem území plnily mince úlohu honosných šperků s důrazem na portrét císaře. Jsou také důkazem existence germánských elit na území Čech.¹⁸⁴

9.6. Předměty z organických hmot

Další velkou skupinou nálezů jsou předměty z organických hmot. Nejčastěji vyskytujícími se předměty z organických hmot jsou hřebeny. Těch se nám v hrobech zachovalo celkem 12. V ženských hrobech se hřebeny často vyskytovaly v kombinaci s hliněnými přesleny či s korály z jantaru nebo skleněné pasty. V mužských hrobech pak v kombinaci s kováním, hroty šípů či oštěpů nebo štítovými puklicemi.¹⁸⁵ Dalšími předměty z organického materiálu jsou jantarové korále. U nich je obtížné určit celkový počet. Zřídka nacházíme také zbytky tkaniny zachycené ve sponách. Vyskytují se i hrudky pryskyřice či různé druhy ulit. Můžeme také předpokládat výskyt dřevěných předmětů denní potřeby jako nádobí, truhly či inventář

¹⁷⁹J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 53.

¹⁸⁰M. JANČO, *Nálezy římských mincí z Dolních a Horních Počernic. Některé poznámky k nálezům římských mincí z germánských sídlisk a z germánských hrobů v Čechách*, s. 54 – 78.

¹⁸¹R. KORENÝ, *Poslední germáni v Čechách. Katalog výstavy 2007*, s. 28.

¹⁸²J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 61.

¹⁸³Tamtéž, s. 52.

¹⁸⁴Tamtéž, s. 61.

¹⁸⁵Gabriela IVÁNKOVÁ, *Hřebeny z doby stěhování národů v Čechách*, Pardubice, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Ústav historických věd. Vedoucí práce Jan JÍLEK.

obytných objektů. Dřevo se nám však v některých případech zachovalo v podobě dřevěných rakví.¹⁸⁶

9.7. Kultovní předměty

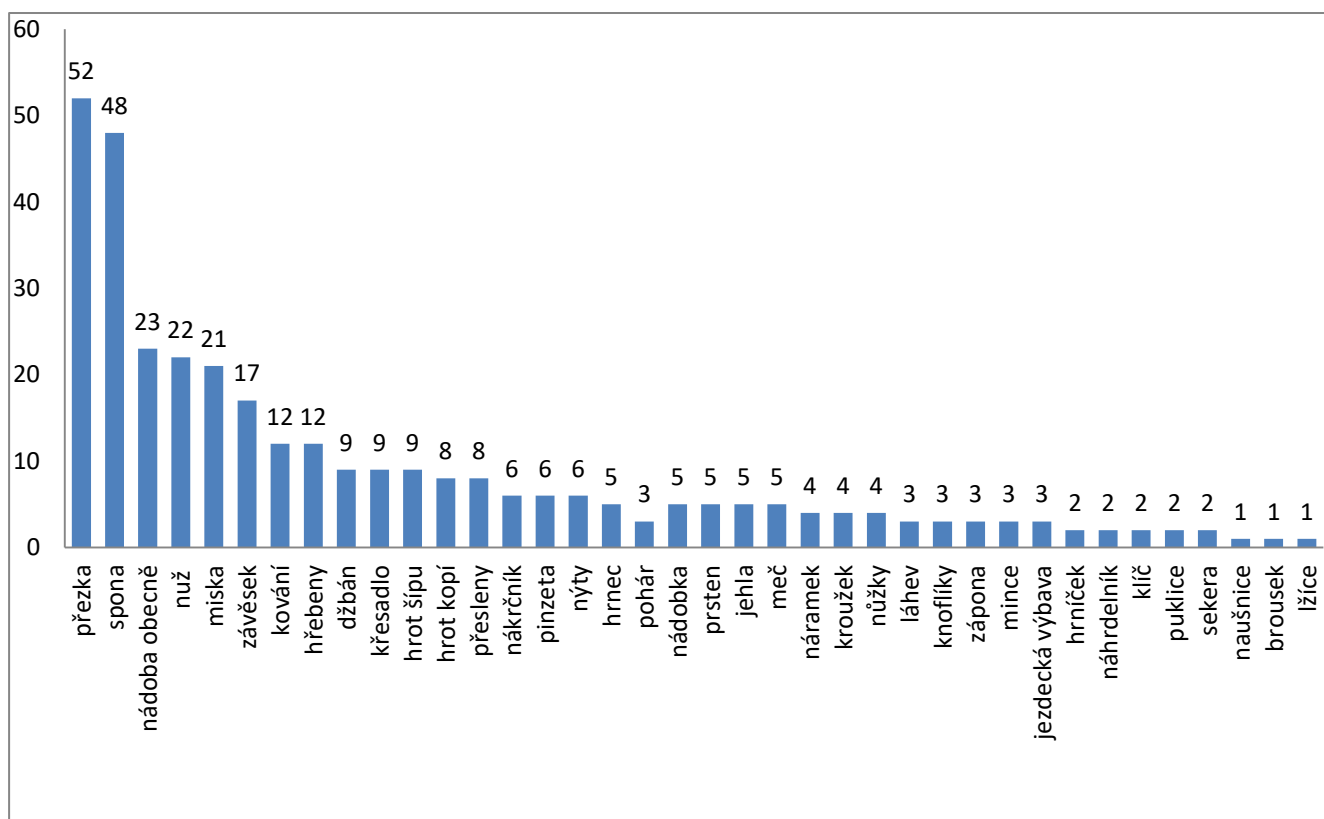
Další skupinou artefaktů, které můžeme nalézat v některých hrobech, jsou kultovní předměty. Do této kategorie patří předměty, které primárně nesouvisí s hrobovou výbavou zemřelého, ale jejich účel byl čistě kultovní. Často sem řadíme nálezy, u nichž nám není jasný jejich účel. Patří sem cedníčky či kování ve tvaru ryb. Takové předměty se objevují zásadně v ženských kostrových hrobech. Cedníček se objevil v hrobě v Měcholupech. Jejich nálezy známe i z mladšího stupně doby stěhování národů. Objevují se například v Klučově nebo v Záluží.¹⁸⁷ V souvislosti s těmito artefakty můžeme uvažovat o projevech raného křesťanství, což ale nelze jednoznačně prokázat.¹⁸⁸ Dalším zajímavým předmětem, který se na pohřebišti v Měcholupech objevuje, je podlouhlý předmět, který mohl sloužit buď k ondulaci vlasů, nebo jako korpus vějíře.¹⁸⁹

¹⁸⁶E. DROBERJAR, *Doba stěhování národů*, in: - V. Salač (ed.), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*, s. 188.

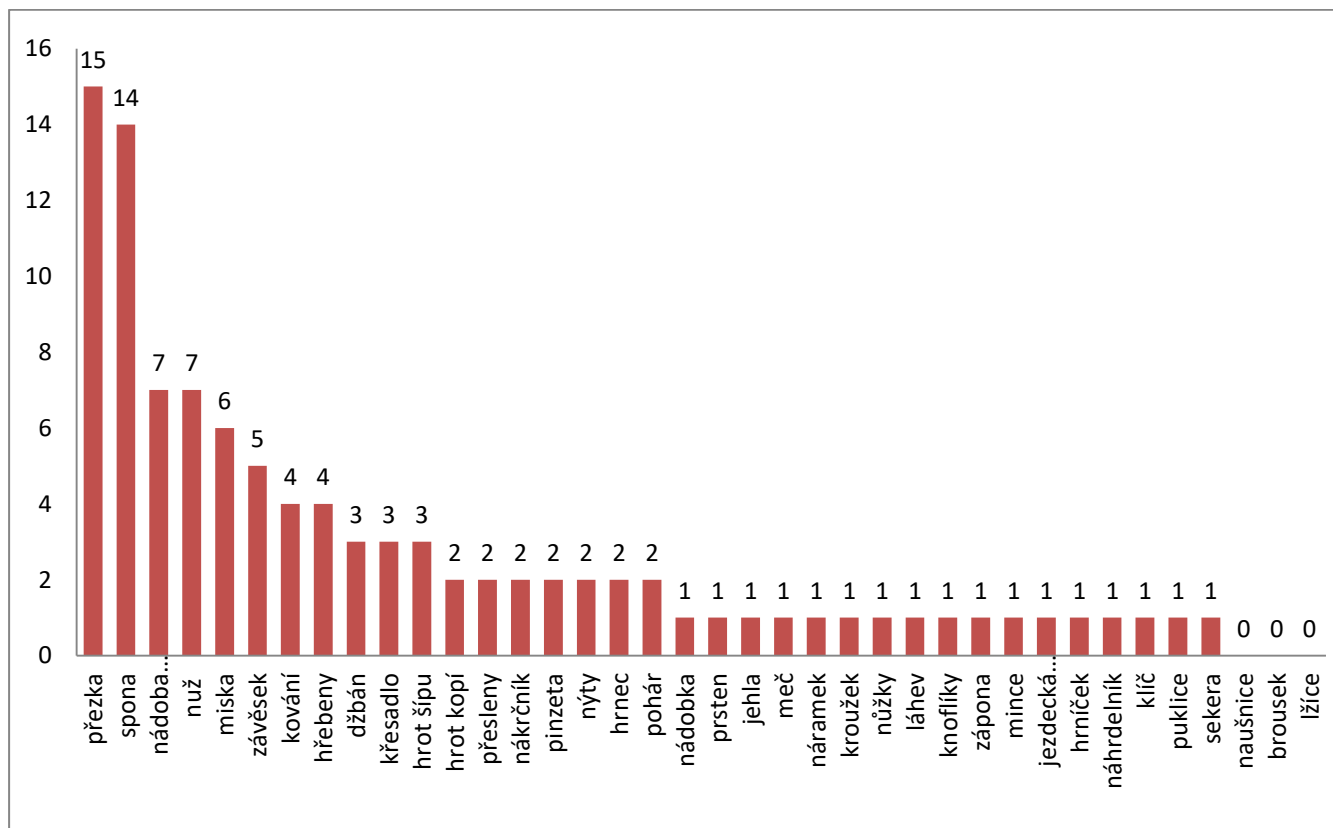
¹⁸⁷ Tamtéž, s. 210

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 192.

¹⁸⁹ J. JIŘÍK – J. VÁVRA – M. ŠMOLÍKOVÁ – M. KUCHARÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, s. 178.

Graf 13 – Celkový počet milodarů na pohřebištích (autor Denisa Kroupová)

Graf 14 - Celkové procentuální zastoupení artefaktů

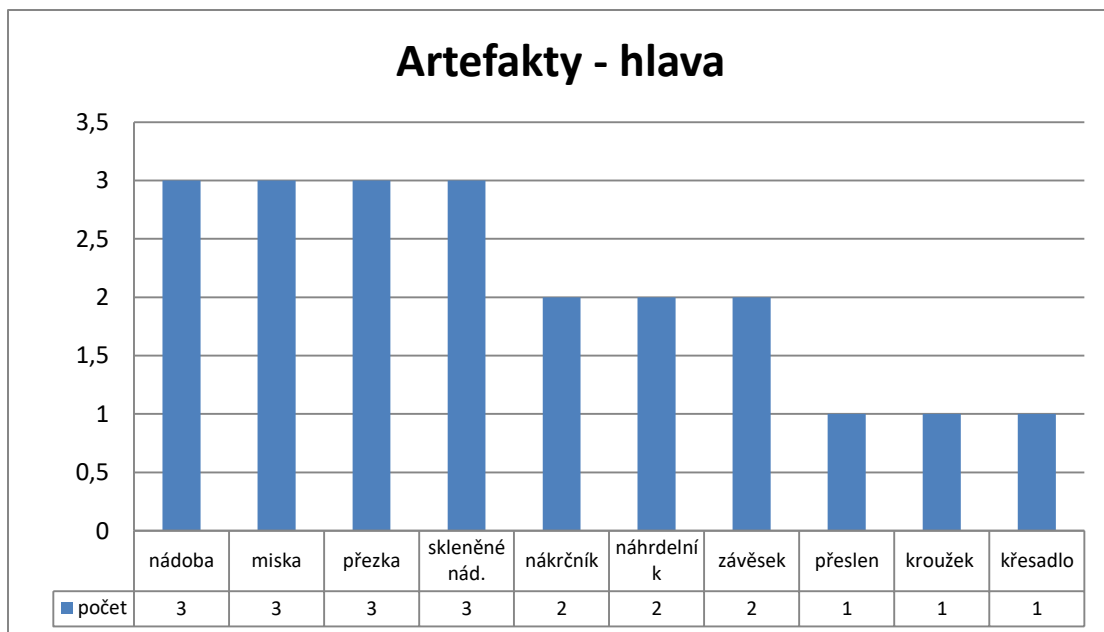
10. Hrobové přílohy

V této kapitole bude stručně shrnuto umístění jednotlivých artefaktů v hrobové jámě. Pro větší přehlednost bylo tělo rozděleno do čtyř oblastí. Jedná se o oblast hlavy a krku, dále pak o oblast hrudníku, třetí oblastí jsou horní končetiny a poslední jsou dolní končetiny. Některé artefakty se ale vyskytly i ve vrstvě pod ornici nebo byla jejich poloha definována nejednoznačně. Tyto artefakty byly v grafu lokalizovány jako hrob obecně. Dalším místem kde se artefakty vyskytly, jsou výklenky a zásyp hrobové jámy.

10.1. Umístění artefaktů v hrobové jámě

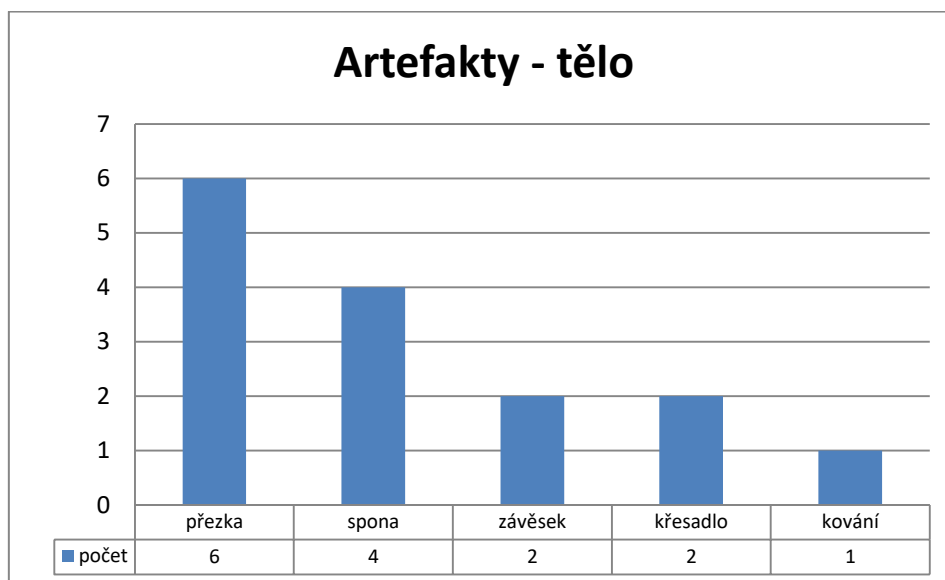
Tato podkapitola je věnována umístění artefaktů v hrobové jámě. Bohužel toto vymezení je velice problematické, jelikož jen ve velice málo případech můžeme říci, že se artefakt nachází skutečně v původní poloze. Jak již bylo zmíněno výše, velice často docházelo k vykrádání hrobů a to i několikrát po sobě. Dalším problémem mohou být záznamy ze starších výzkumů, které umístění milodarů v hrobě nezaznamenávaly.

V této podkapitole bude čerpáno z údajů v databázi. Z nich vyplývá, že většina milodarů byla umístěna v horní části těla nebožtíka, tedy u hlavy a v oblasti hrudníku, přičemž v okolí hlavy se nachází ve většině případů nádoby a hřebeny. Problémem jsou v tomto případě korále a korálky. U nich nelze jednoznačně říct, jestli pochází z náhrdelníku, který by byl pravděpodobně umístěný na krku či například z nějaké ozdoby hlavy. Kolem té se často nacházely nádoby, ať už přímo v hrobové jámě nebo výklencích kolem. V databázi jsou uváděny konkrétní druhy nádob, a pokud není zjištěn, je artefakt označen obecným pojmem nádoba. Dalším častým artefaktem v této oblasti jsou misky, pohárky, hrnce či přesleny. Je otázkou, do jaké míry se jedná o původní polohu, neboť mohlo dojít k přesunutí artefaktů při vykrádání.

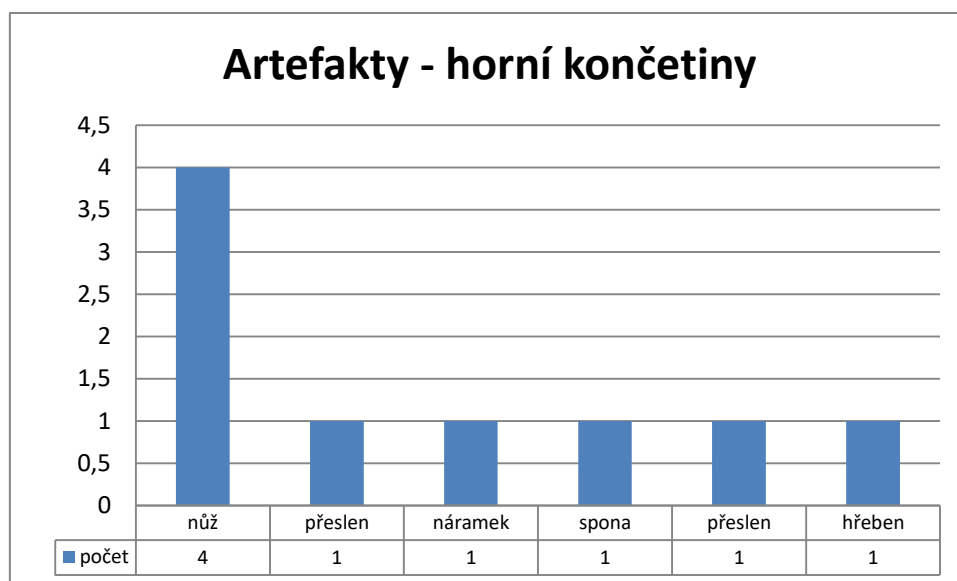
Graf 16 – Počet artefaktů - hlava

V oblasti hrudníku byly nejčastěji ukládány spony a přezky, které sloužily pravděpodobně ke spínání oděvu. Jsou zde umístěny i různé závěsky, v některých případech se zde nachází korále. Přezky se v této oblasti vyskytly 6x a spony pak 4x. Dále se zde nacházíme křesadla (2x) a v jednom případě se nám zde zachovalo kování.

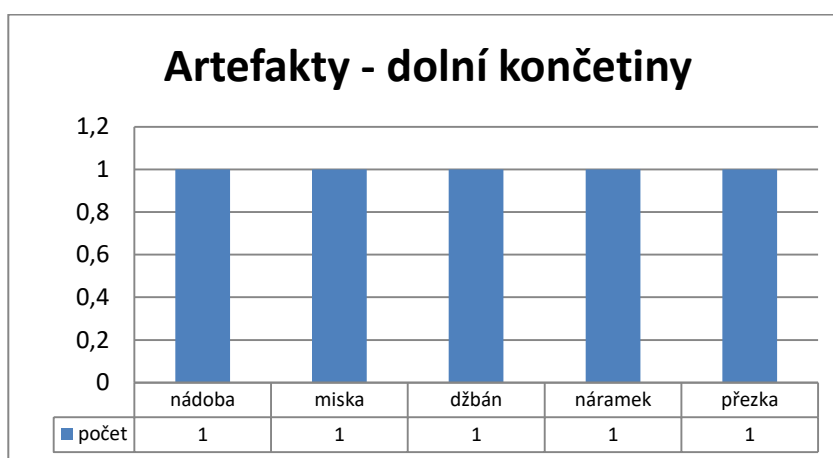
Graf 17 – Počet artefaktů - tělo

Třetí na nálezy bohatou oblastí jsou horní končetiny. Kolem nich se nejčastěji vyskytují nože, které měl pravděpodobně zesnulý v ruce, přesleny, dále pak kroužky, náramky, korály.

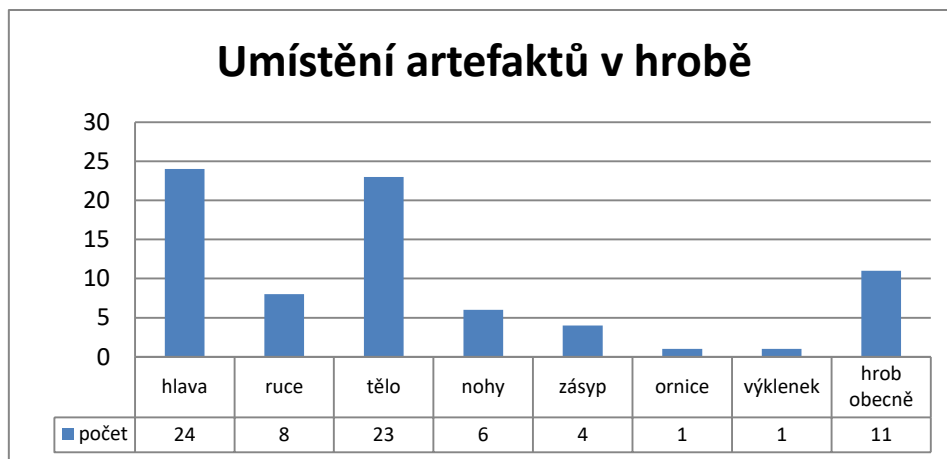
Graf 18 – Počet artefaktů - horní končetiny

Poslední oblastí na těle nebožtíka bohatou na milodary, je oblast chodidel a nohou. Zde se nacházejí nejčastěji přezky, které pravděpodobně spínaly obuv. Jsou umístěny buď přímo u chodidel, nebo v rozích jámy. Dalším častým artefaktem v této části se objevujícím jsou nádoby, mísy, džbány či náramky.

Graf 19 – Počet artefaktů - dolní končetiny

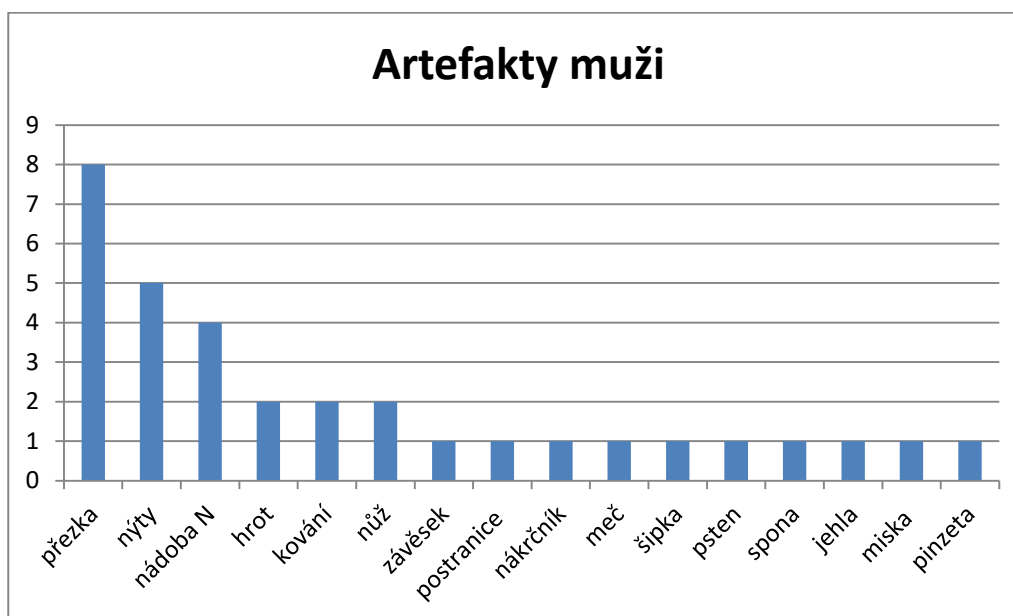
Dalším místem, kde bývají artefakty uloženy, jsou výklenky ve stěnách hrobové jámy. Výklenky se nacházejí ve většině případů u hlavy zemřelých. Nejčastějším artefaktem, který se zde nacházel, byly skleněné nádoby. Doklady výklenků máme v pohřebišti v Lužci nad Labem a Praze – Zličíně.

Graf 15 – Umístění artefaktů v hrobě (autor Denisa Kroupová)

Pokud bychom se pokoušeli sledovat, jaké milodary se nejčastěji objevují v mužských nebo ženských hrobech, musíme nejdříve začít s hroby, které jsou antropologicky určené. Jedná se tedy o pohřebiště v Čakovicích (1 hrob), Hradeníně (3 hroby), Litovicích (12 hrobů), Lužci nad Vltavou (30 hrobů), Milé (1 hrob), Plotišti nad Labem (3 hroby), Praze – Hostivaři (1 hrob) a Vlíněvsi (13 hrobů).

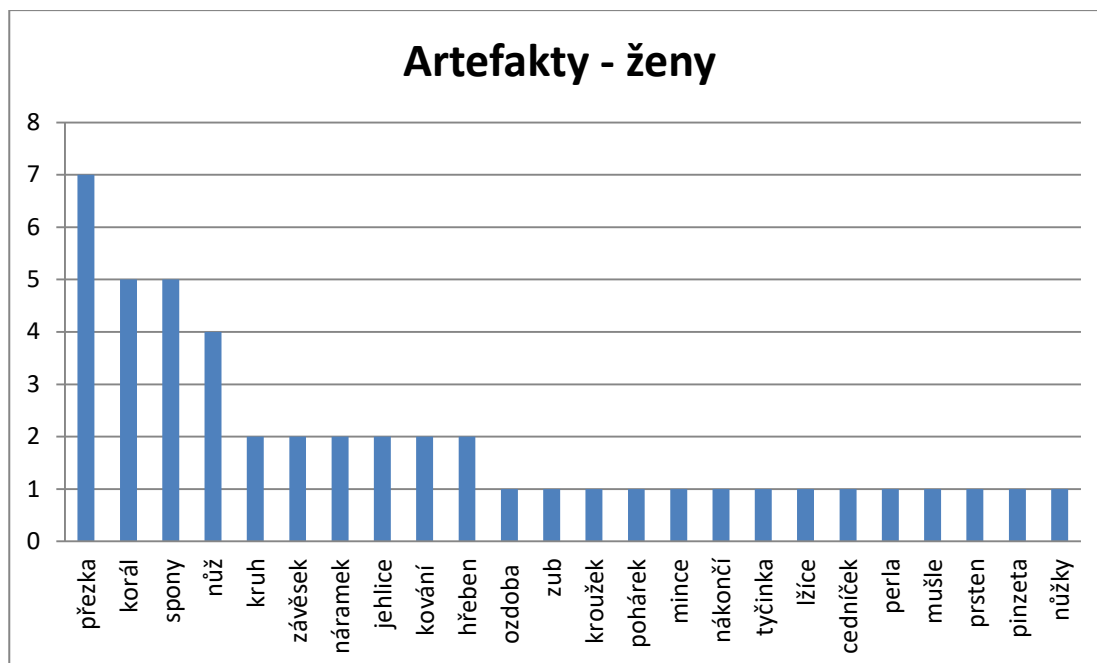
Nejčastěji se objevujícími artefakty v mužských hrobech jsou pak přezky, neurčené nádoby, hroty šípů, kování nebo nože.

Graf 20 – Zastoupení artefaktů v mužských hrobech

V ženských hrobech jsou pak podle údajů vygenerovaných z databáze nejčastěji zastoupeny přezky, korále, spony, nože, kruhy, závěšky, náramky, jehlice, kování, hřebeny,

ozdoby, zuby, kroužky, pohárky, mince, nákončí, tyčinky, lžice, cedníčky, perly, mušle, prsteny, pinzety a nůžky.

Graf 21 – Zastoupení artefaktů v ženských hrobech

Pokud bychom se pokoušeli určit druh milodarů v závislosti na věku, narazíme hned na několik problémů. Prvním a největším je nízký počet hrobů, u kterých byl určen věk zemřelého. Problematickým můžeme shledat i hrob v Měcholupech, kde sice bylo určeno pohlaví i věk, avšak z důvodu malého počtu hrobů s určeným věkem smrti, by tento hrob zkreslil celou statistiku. Ta bude mít smysl až po vydání nálezové zprávy z pohřebiště Prahy – Zličína, kde je věk mrtvého určen u více hrobů. V tabulce níže jsou alespoň sepsány nálezy z hrobů, kde byl věk určen. Věk smrti je rozdělen podle antropologie do kategorií infans (0-12 let), juvenis (13-20let), adultus (20-40 let), matusus (40-60 let) a senilis (60 a více let). Dále je pak v tabulce uváděno pohřebiště s příslušným číslem hrobu a soupis nálezů.

lokalita	infans (0-12)	juvenis (13-20)	adultus (20-40)	matusus (40-60)	senilis (60 a víc)
Čakovice					
hrob 1			nádoby, zlomky		
Litovice					
hrob 3		sekera, hrot			
hrob 5	džbán				
hrob 5	závěsek				
hrob 8					
hrob 17	nákrčník				
hrob 18	nákrčník				
Měcholupy					
hrob 1			pohárek, mince, závěsek, spona, náramek, jehlice, přezka, kování, nákončí, tyčinka, lžice, cedníček, spona, perla, nůž		
Plotiště nad Labem					
N					šipka, prsten
Poláky					
hrob 1					
hrob 2					
Praha - Hostivař					
hrob 1			spony, korál, mušle, závěsek, hřeben, psten, pinzeta, přezka, nůžky		
Zbuzany					
hrob 3					nákrčník

Graf 22 – Soupis artefaktů v hrobech s určeným věkem úmrtí (autor Denisa Kroupová)

Jestliže budeme srovnávat s analýzou H. Ravna, zjistíme, že na pohřebišti ve Sponge Hill se v ženských hrobech nejčastěji objevovaly artefakty jako skleněné korálky, opracované části sloních klů, hřebeny nebo kosti ovcí. Zatímco u mužů se v hrobech hojně objevují hřebeny, nůžky a kosti ovcí. Je zajímavé, že spony tvoří v ženských hrobech pouze 10% procent hrobové výbavy a v mužských hrobech jsou to 3 – 4%.¹⁹⁰

¹⁹⁰ M. RAVN, *Death Ritual and Germanic Social Structure (c. AD 200-600)*, s. 111.

11. Závěr

Prvním cílem práce bylo podat kompletní soupis pohřebišť a jednotlivých hrobů ve starším stupni stěhování národů v Čechách. Celkem bylo v práci zjištěno 54 pohřebišť a celkový počet jednotlivých hrobů byl přibližně 210. Průměrný počet hrobů na pohřebišť je tedy přibližně 4.

Práce obsahuje popis jednotlivých artefaktů, které se na pohřebišti v jednotlivých hrobech našly. Nejčastěji se vyskytujícím typem artefaktů jsou artefakty keramické. Ty se vykytují ve formě hrnců, pohárů či misek. Pokud není přesně určen tvar, byl artefakt označen obecným pojmem nádoba. Dalším materiálem, který se v hrobech vyskytuje, je kov. Sem patří jak předměty ze železa a mědi, tak předměty zlaté stříbrné nebo pozlacené a postříbřené. Řadíme sem spony, přezky, meče, dýky, hroty nebo klíče. Poslední velkou skupinou artefaktů jsou artefakty z organických hmot. Do této skupiny můžeme zařadit nálezy hřebenů, pazourků, ulit či jantarových korálů.

Artefakty můžeme také rozdělit podle toho, kde se v hrobové jámě nacházely. Pro účely této práce byla hrobová jáma rozdělena na čtyři sektory. První velkou oblastí je okolí hlavy. Zde se nacházejí často nádoby, hřeben, misky, spony či neurčené nádobky. Další oblastí je oblast hrudníku. V tomto případě nacházíme nejčastěji spony, korále, nože, přezky, křesací kamínky nebo závěsky. Třetí oblastí jsou horní končetiny. Zde se nejčastěji vyskytly nože, spony, přesleny či hřeben. Poslední oblastí jsou pak dolní končetiny. Tady nacházíme přezky, neurčené nádoby, mísy, přesleny, nože a hrudky pryskyřice.

V případě artefaktů můžeme obecně říci, že jejich poloha je ovlivněna tím, k čemu se používaly za života nebožtíka. Spony tudíž nacházíme v oblasti hrudníku a ramen, hřeben a korále nacházíme většinou v oblasti hlavy. Nože nůžky nebo dýky nacházíme v ruce zemřelých, stejně jako zde nacházíme různé šperky, jako jsou náramky nebo prsteny. Nádobky se v hrobové jámě objevují jak u hlavy, tak u nohou zemřelého. Máme zaznamenány i případy umístění nádob do výklenku. V hrobové jámě, nacházející se většinou v oblasti hlavy.

Práce se dále zabývala konstrukcí jednotlivých hrobů, uložením nebožtíka a následnému uložení milodarů do hrobu zemřelého. V tomto období se nejčastěji objevovala pohřebišť, která čítala průměrně asi 4 hroby. Objevují se i samotné hroby, které byly odděleny od původního pohřebiště. Pohřebišť bývá nejčastěji uspořádáno do nepravidelných řad. Výjimkou je pohřebišť v Lužci nad Vltavou, které je situováno do kruhu kolem mohyly.

Při určování polohy nebožtíka a následném určování polohy milodarů byly velkým problémem sekundární zásahy do hrobů. K vykradení docházelo často brzy po pohřbení nebožtíka. Zásahy byly velice často prováděny necitlivě, tudíž docházelo k narušení nebožtíkova těla i k narušení a přesunutí hrobové výbavy. Pohřební ritus ve starším stupni doby stěhování národů byl kostrový. Pouze na několika málo převážně periferních lokalitách máme dochovány žárové pohřby. Většinou se jedná o pohřby dětí nebo mladistvých.

Jak již bylo zmíněno výše, velice často pohřeb narušily sekundární zásahy. Ty nám znemožňují určit přesnou polohu nebožtíka, přesto však ze zachovaných záznamů můžeme říci, že nebožtík byl pohřbený většinou na zádech v natažené poloze s rukama podél těla. Pouze na jedné lokalitě máme doložené pohřby na břiše. Konkrétně se jedná o Lužec nad Vltavou. Na několika lokalitách máme doloženo, že ruce nebožtíka spočívaly na hrudi. Těla nebožtíků byla většinou orientována na ose východ – západ. Máme ale doložené i případy, u kterých byly jedinci orientováni na ose sever – jih.

Antropologická šetření nám ukazují, že počet ženských a mužských hrobu je přibližně vyrovnaný. Na pohřebištích pak převažují jedinci ve věku infans II, infans III a juvenis. Pokud bychom se pokusili najít souvislost mezi věkem či pohlavím a bohatostí hrobové výbavy, můžeme narazit na problém, a to že u málokterých hrobů bylo určeno pohlaví či věk a zároveň by hrob nebyl vykraden. Z tohoto důvodu nebyla nakonec tato analýza do bakalářské práce zahrnuta.

Úprava hrobové jámy byla většinou prostá. V některých hrobech nacházíme stopy po dřevěných rakvích i stopy po dřevěném obložení hrobové jámy (Lužec nad Vltavou). Máme doložený i případ kamenného obložení hrobu (Praha – Radotín). Hroby se nacházely v průměrné hloubce asi 1,5 m. Bohužel nemůžeme říci, že hloubka hrobu byla překážkou pro vykradače. Platí zde ale přímá úměrnost, čím bohatší hrob, tím byl nebožtík pohřben hlouběji.

Další anomálií, kterou můžeme na našem území pozorovat, jsou vícenásobné pohřby. Většinou se jedná o pohřby dvou jedinců v jedné hrobové jámě. Z antropologických zpráv víme, že se většinou jednalo o dvě děti či o ženu a dítě. V jenom případě máme i zaznamenaný pohřeb ženy ve vysokém stupni těhotenství (Litovice).

Fenoménem tohoto období je problematika narušování hrobů. Pro tento jev bylo v literatuře vysloveno několik hypotéz. Ta nejstarší má za to, že se jednalo jednoduše o vykrádání. Novější však vyslovují hypotézu, že se mohlo jednat o jakési obřadní důvody, kdy s tímto fenoménem souvisí i určení společenského postavení nebožtíka. Jelikož bylo mnoho artefaktů ukradeno, není dnes bohužel ve většině případů možné určit pozici mrtvého

v tehdejší společnosti. Jedinou výjimkou jsou pravděpodobně bohaté pohřby z Břízy, Měcholup, Prahy – Hostivaře, Úherců a Radonic.

V práci se bohužel nepodařilo prokázat, jak souvisí bohatost hrobu s jeho umístěním v rámci pohřebiště. Jelikož u většiny pohřebišť nemáme celkové plány, v práci nebyl tento jev nakonec zohledňován. Navíc bohaté hroby se nacházejí většinou na menších pohřebištích. Také se bohužel nepodařilo prokázat spojitost mezi konstrukcí hrobové jámy a postavením mrtvého. Víme jen, že bohaté hroby jsou asi o 0,5 metrů hlubší než ty ostatní a hrobová komora má větší objem než ostatní.

Ze stejného důvodu se nepodařilo prokázat spojitost mezi konstrukcí hrobové jámy a společenským postavením mrtvého.

Bohužel mnoho potřebných dat stále chybí. Pohřební ritus doby stěhování národů je stále všeobecně nedostatečně zpracované téma, a proto jsou potřeba nejen další nové výzkumy, ale také provádět revize těch starších. Nové poznatky by mohl přinést výzkum na lokalitě Praha-Zličín, do nějž jsou vkládány velké naděje. Bylo by dobré zaměřit se na problematiku sekundárních zásahů a vykrádání hrobů.

12. Resume

The first goal of this bachelor thesis was to give a complete list of burial grounds and graves in early stage of great migration period in Bohemia. Totally I found 54 burial grounds And 210 graves. The average number of graves at the burial ground is 4

The work contains a description of milodars which were found at the graveyard in the tombs. The most common types of artifacts were ceramic artifacts. These occur as a containers, pots, cups or bowls. Another material that occurs in graves is metal. These include objects such as iron or copper, golden silver or gold and silver. Includes buckles, clasps, swords, daggers, spikes or keys. The last large group of artifacts, are artefacts from organic matter. Here we have the findings of flint, shell or amber coral.

We can also distribute artifacts depending on where they were in the grave pit. For the purpose of this work I divided the tomb into four areas. The first large area is around the head. There were often bowls, combs, buckles or cans. Another area is the chest area. Here we find mostly buckles, beads, knives, stones, buckles or hangers. The third area are hands. Most often there are buckles, knives, beads, and buckles. The last area are the legs. Here we find buckles, bowls, choppers, knives and lumps of resin.

In the case of artifacts, we can generally say, that their position is influenced by what they used in the life of the deceased. Therefore, we find buckles in the area of the chest, and the shoulders, combs and beads are mostly found in the head area. We find knives and scissors in the hands of the dead, just as we find here various ornaments such as bracelets or rings. The vessels appear in the gravesite pit both in the head and in the legs of the deceased, we have also recorded cases of containers placed in a niche in the tomb, which was mostly in the area of the head.

The bachelor thesis also dealt with the construction of graves, the deposition of the deceased and the subsequent laying on of the grave of the deceased. During this period, the burial site was most often found, which averaged about 8 graves. There are also graves that have been separated from the original burial ground. The burial site is most often arranged in irregular rows, except for the burial ground in Lužec nad Vltavou, which is arranged in a circle around a mound.

When determining the position of the deceased and subsequently determining the position of the artifacts, secondary grave interventions were a major problem. The robbery often occurred soon after the deceased was buried. Interventions were often carried out insensitively, thus disturbing the dead body and disrupting and moving graves. The burial rite in the older stage of the migration of the nations was skeletal, only in a few localities we have preserved the heat burials. Mostly these were funerals for children or teenagers.

As has been mentioned above, the funeral was very often interfered with by secondary interventions. They make it impossible for us to determine the exact location of the deceased. We can say from the preserved records that the deceased was buried mostly on his back in the extended position, with his hands along his body. Only on one site are documented burials on the abdomen, namely the Lužec nad Vltavou site. On several locations, we have proof that the dead men's hands were resting on the chest. Most of the graves were orientated on the East - West axis, but we have also documented cases where individuals were oriented north - south.

Anthropological surveys show us that babies, women and teens are predominantly buried among burials. Since the men were probably participating in war campaigns, they were probably buried directly on the battlefield. The modification of the grave pit was mostly simple. In some graves, we find traces of wooden coffins and traces of wooden gravel pit. We have proof of the case of stone grave trim. The graves were at an average depth of about 1.5m. Unfortunately, we can not say that the depth of the grave was an obstacle for the thieves. However, we can say that the direct proportionality applies here, the richer the tomb, the deeper the burial was buried.

Other anomalies we can see on our territory are multiple funerals. Most of these are funerals of two individuals in one grave pit. From anthropological reports, we know that they were mostly two children or a woman and a child. In other cases, we have to record the funeral of a woman in a high degree of pregnancy (Litovice).

The phenomenon of that period is the problem of grave disturbance. For this phenomenon several hypotheses have been written in the literature. The oldest considers that it was simply a theft, but the newer ones hypothesize are saying, that it could be some kind of spiritual reasons when this phenomenon is also related to the determination of the social status of the deceased in society. Since many artifacts have been stolen, unfortunately, in most cases, it is not possible to determine the social status of the dead in the society at that time. The only exception is probably the rich burials of Bříza, Měcholupy, Prague - Hostivař, Úherce and Radonice.

In my work, unfortunately, I have not been able to prove how the richness of the grave is related to its location within the burial ground. Since we do not have overall plans for most burial grounds, I have decided not to follow this phenomenon at all. In addition, the rich graves are mostly found in smaller burial grounds. Also, unfortunately, I have not been able to prove the connection between the construction of grave pit and the social status of dead. We only know that the rich tombs are about 0.5 meters deeper than the others and the grave and chamber is larger than the others..

Unfortunately, much needed data is still missing. The funeral rites of the period of migration of the nations in general are still insufficiently elaborated, and therefore there is a need not only for new research, but also for the revision of older ones. The breakthrough could bring research at the Prague-Zličín site, where great hopes are being placed. It would be good to focus on secondary interventions and grave robbery, but also on reviews older researches.

13. Seznam použité literatury

- BEDNAŘÍKOVÁ Jarmila, *Stěhování národů*. Praha 2003. ISBN 978-80-7429-305-4.
- BENEŠ Zdeněk, *Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova – dvě sídliště z doby římské v severozápadních Čechách*, in: Ján Beljak – Gertrúda Březinová – Vladimír Varsík (edd), *Archeologia Barbarov 2009, Sídliškové a ekonomické štruktúry od neskorej doby latenskej po včasný stredovek*, Nitra 2009, s. 67 – 111. ISBN 978-80-89315-24-6.
- BURIANOVÁ Klára, *Pozdně římské importy v Čechách (4. – 5. století)*, Hradec Králové, 2017. Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra archeologie. Vedoucí práce Eduard DROBERJAR.
- DROBERJAR Eduard, *Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě*. Praha 2002. ISBN 80-7277-106.
- DROBERJAR Eduard, *Některé problémy mladší doby stěhování národů v Čechách*, in: Barbara Niezabitowska – Wiśniewska – Marcin Juściński – Piotr Łuczkiwicz – Sylwester Sadowski (edd). *The turbulent epoch New materials from the Late Roman Period and the Migration Period*, Lublin 2008, s. 133 – 149.
- DROBERJAR Eduard, *Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. Kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů. Von Plaňany-Bechern zur Vinařice Gruppe (Kulturelle und chronologische Beziehungen in Böhmen in der römischen Kaiserzeit und der FVWZ)*. Sborník národního muzea v Praze Acta musei nationalis Pragae 53, 1999. ISSN: 2570-6845
- DROBERJAR Eduard, *Praha Germánská*, in: Michal Lutovský – Lubor Smejtek (edd): *Pravěká Praha*. Praha 2005. ISBN 80-7277-236-8.
- DROBERJAR Eduard, *Věk barbarů*, Praha 2005. ISBN 80-7185-656-8.
- DVOŘÁK František, *Pravěk Kolínska a Kouřimska*. Kolín, 1936.
- GODŁOWSKI Kazimier, *Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten*, in: Kazimier GODŁOWSKI (ed). *Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter, Materialien des III. Internationalen Symposiums: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonaugebiet*, Kraków-Karniowice 1990, Kraków 1992, s. 23 – 55. ISBN 83-855483-30-6.
- IVÁNKOVÁ Gabriela, *Hřebeny z doby stěhování národů v Čechách*, Pardubice, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Ústav historických věd. Vedoucí práce Jan JÍLEK.

JANČO Milan, *Nálezy římských mincí z Dolních a Horních Počernic. Některé poznámky k nálezům římských mincí z germánských sídlisk a z germánských hrobů v Čechách*, Archeologické rozhledy 52/1, 2000, s. 54 – 78. ISSN 0323-1267

JIŘÍK Jaroslav – VÁVRA Jiří – Šmolíková Jana – KUCHARŽÍK Milan, *Hroby barbarů v Praze Zličíně, Svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, Praha 2015. ISBN 978-80-87828-15-1.

JIŘÍK Jaroslav, *Entstehung und Entwicklung der sogenannten Vinařice-Gruppe in Nordteil des Böhmischen Beckens. Forschungsstand und Interpretationsversuch*. in: Jaroslav TEJRAL (ed.): *Barbaren im Wandel, Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit*. Spisy archeologického ústavu AV ČR Brno 26, Brno 2007, s. 121 – 147. ISBN 80-86023-87-7.

JIŘÍK Jaroslav, *Böhmen in der Spätantike und der Völkerwanderungszeit unter besonderer Berücksichtigung der Beziehungen zu Baiern und Thüringen*, in: Fehr, H.-Heitmeier, I. (eds.), *Die Anfänge Bayerns. Von Raetien und Noricum zur frühmittelalterlichen Baiuvaria*, Munich 2012, s. 163 – 207. ISBN 9783830675488.

JIŘÍK Jaroslav, *Vybrané sídlištní situace mladší doby římské až časně fáze doby stěhování národů v severozápadních Čechách*, in Eduard Droberjar – Ondřej Chvojka (edd), *Archeologie barbarů 2006. Sborník příspěvků z II. protohistorické konference, České Budějovice 21. – 24. 11. 2006, Archeologické výzkumy v jižních Čechách, Supplementum 3, sv. II, České Budějovice 2006*, s. 535 – 564. ISBN 978-80-86260-73-0

JIŘÍK Jaroslav, *Bohemian Barbarians: Bohemia in Late Antiquity*, in: Florin Curta (ed.), *Neglected Barbarians. Studies in the Early Middle Ages*, Turnhout, 2009, s. 263 – 317. ISBN 978-2-503-53125-0.

KORENÝ Rastislav – KYTLICOVÁ Olga, *Dvě pohřebiště z doby stěhování národů v Lužci nad Vltavou, okr. Mělník*, Archeologie ve středních Čechách 11, Praha 2007, s. 387 – 444. ISBN 80-902457-0-6.

KORENÝ Rastislav, *Funerální architektura merovejského období (na příkladu hrobu 2 ze Stehelčevsi, okr. Kladno)*, Archeologie ve středních Čechách 14, 2010, s. 781 – 794. ISSN 1214-3553

KORENÝ Rastislav, *Poslední Germáni v Čechách*. Katalog výstavy 2007. Čelákovice 2007. ISBN 978-80-86869-03-2.

KUBÁLEK Pavel – KOSTKA Milan, *Kostrový hrob z doby stěhování národů v Praze-Čakovicích*, in: Eduard Droberjar – Milan Lutovský (edd): *Archeologie barbarů, Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem, (Archäologie der Barbaren 2010: Die Gräber und*

Gräberfelder der Germanen zwischen Elbe und Donau), *Studia archaeologica Suebica I*, Olomouc 2010, s. 229 – 238. ISBN 978-80-244-2987-8.

KUBÁLEK Pavel – MALÁ Pavla, *Základní antropologické zpracování ostatků z germánského hrobu č. 78 v Praze – Zličíně*, in: Eduard Droberjar - Milan Lutovský (edd.): *Archeologie barbarů. Hroby a pohřebiště Germánu mezi Labem a Dunajem*, (Archäologie der Barbaren 2010: Die Gräber und Gräberfelder der Germanen zwischen Elbe und Donau), *Studia archaeologica Suebica I*, Olomouc 2010, s. 239 – 247. ISBN 978-80-244-2987-8.

KUDRNÁČ Ladislav, *Kostrové pohřebiště z doby stěhování národů v Kolíně*, *Archeologické rozhledy* 2, 1950, s. 228 – 231.

LIMBURSKÝ Petr – LIKOVSKÝ Jakub – VELEMÍNSKÝ Petr - FLEKOVÁ Klára, *Kostrové pohřebiště vinařické skupiny ve Vlněvsi, okres Mělník: stěhování národů - populační skupina a vykrádání hrobů*. *Památky archeologické CI*, 2010, s. 111-168. ISSN 0031-0506

NACÁROVÁ Jana, *Hroby vinařického stupně stěhování národů*. Plzeň, 2011. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Katedra archeologie. Vedoucí práce Martin GOJDA.

NIEDERLE Lubor, *Merovejská kultura v Čechách*. *Památky archeologické XXX*, 1918, s. 1 – 16.

PLEINEROVÁ Ivana, *Litovice (okr. Praha-západ): Hroby vinařického stupně doby stěhování národů*, in: Eduard Droberjar – Milan Lutovský (edd), *Archeologie barbarů 2005*, Sborník příspěvků z I. protohistorické konference „Pozdně keltské, germánské a časně slovanské osídlení, Kounice 2005, s. 483 – 492. ISBN 80-86756-11-4.

PODBORSKÝ Vladimír (ed), *Pravěké dějiny Moravy*, Brno 1993. ISBN 8085048450

RAVN Mads, *Death Ritual and Germanic Social Structure (c. AD 200-600)*, BAR international series; 1164, Oxford 2003. ISBN 978-1841715322.

RESZCZÝNSKA Agniezka, *Pohřeb z doby stěhování národů na sídlišti Trmice - Ústí nad Labem v kontextu ozdobných nálezů*. in: Eduard Droberjar – Balazs Komoroczy – Dagmar Vachůtová (eds.). *Barbarská sídliště, Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007)*, Brno 2008, s. 233 – 241. ISBN 80-86023-89-3.

RYBOVÁ Alena – Radomír PLEINER, *Pravěké dějiny Čech*, Praha 1987,

RYBOVÁ Alena, *Plotiště Nad Labem. Nekropole z 2. - 5. století*, *Památky archeologické LXX*, 1979, s. 359 – 489. ISSN 0031-050

- SALÁČ Vladimír (ed), *Archeologie pravěkých Čech/8 Doba římská a stěhování národů*. Praha 2008. ISBN 978-80-86124-81-0.
- SCHLETTE Fridrich, *Germáni mezi Thorsbergem a Ravennou*, Praha 1977.
- SKLENÁŘ Karel, *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870*, Praha 1992. ISBN 80-7036-012-7
- SMOLÍK Josef, *Hroby u Vinařic*, Památky archeologické XI, 1878, s. 23 – 28.
- SMOLÍK Josef, *Úherský hrob*, Památky archeologické XIII, 1886, s. 321 – 326.
- SMRŽ Zdeněk, *Výzkumy v Čechách 1988-1989*, Praha 1992. ISBN 80-901026-4-6.
- SVOBODA Bedřich, *Čechy v době stěhování národů*. Praha 1965.
- SVOBODA Bedřich, *Dva hroby z doby stěhování národů ve Stehelčevsi u Slaného*, Památky archeologické 1, 1975, s. 133 – 151. ISSN 0031-0506.
- TEJRAL Jaroslav, *Morava na sklonku antiky*. Praha 1982.
- TEJRAL Jaroslav, *Naše země a římské Podunají na počátku doby stěhování národů – Unsere Länder aus der römische Donaauraum zu Beginn der Völkerwanderungszeit*, Památky archeologické LXXVI/II, 1985, s. 308 – 397.
- THOMPSON Edward Arthur, *Hunové*. Praha 1999. ISBN 80-7106-203-0.
- VÁVRA Jiří – JIRÍK Jaroslav – KUBÁLEK Pavel – KUCHARČÍK Milan, *Pohřebiště z doby stěhování národů v Praze – Zličíně, ul. Hroznkovská – průběžná zpráva o metodice a výsledcích výzkumu*, in: Eduard Droberjar – Ondřej Chvojka (edd), *Archeologie barbarů 2006*. Sborník příspěvků z II. protohistorické konference, Supplementum 3, sv. II, České Budějovice 2006, s. 565 – 567. ISBN 978-80-86260-73-0.
- VÁVRA Jiří – JIRÍK Jaroslav – KUCHARČÍK Milan – KUBÁLEK Pavel, *Výzkum pohřebiště z doby stěhování národů v Praze-Zličíně v letech 2005-2008*. in. Ivana Boháčová – Zdeněk Dragoun – Miloš Hlava – Lubor Smejtek – Miroslava Šmolíková (edd), *Archaeologica Pragensia* 19, 2008, s. 211 – 232. ISBN 978-80-85394-77-1.
- ZAVŘEL Petr, *Jižní Čechy v mladší a pozdní době římské a v době stěhování národů. Stav výzkumu a výhled. Südböhmen während der jüngeren und späten Römerzeit und der Völkerwanderungszeit. Stand der Forschung und Aussich*, *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 29, 2016, s. 225 – 277. ISBN 978-80-87311-41-7.
- ZAVŘEL Petr, *Labskogermánské osídlení jižních Čech na příkladu lokality Přešřovice*. Hradec Králové, 2016. Rigorózní práce. Univerzita Hradec Králové. Fakulta filozofická. Vedoucí práce Eduard Droberjar.

14. Seznam zkratek a značek

J jih

S sever

V východ

Z západ

ZV západovýchod

SV severovýchod

JV jihovýchod

JZ jihozápad

C3 mladší doba římská

D1 přechodný stupeň

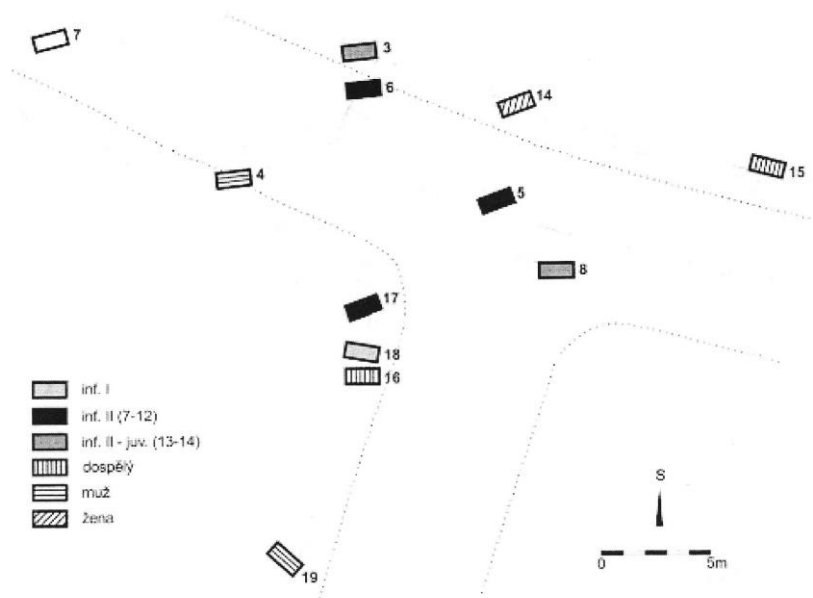
D2 starší stupeň vinařické skupiny

D3 mladší stupeň vinařické skupiny

E pozdní doba stěhování národů

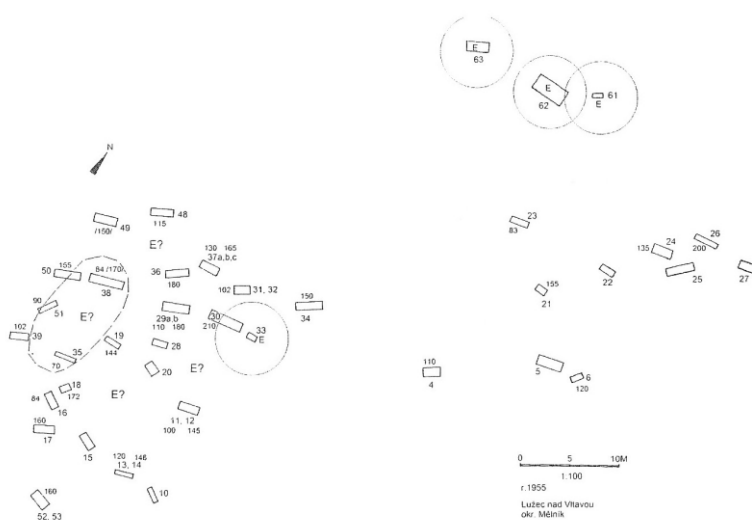
DSN doba stěhování národů

15. Obrazové přílohy

Obr. 1. Litovice, hroby seskupené v nepravidelných řadách

Zdroj: Ivana PLEINEROVÁ, *Litovice (okr. Praha-západ): Hroby vinařického stupně doby stěhování národů*, in: Eduard Droberjar – Milan Lutovský (edd), *Archeologie barbarů*, Praha 2005.

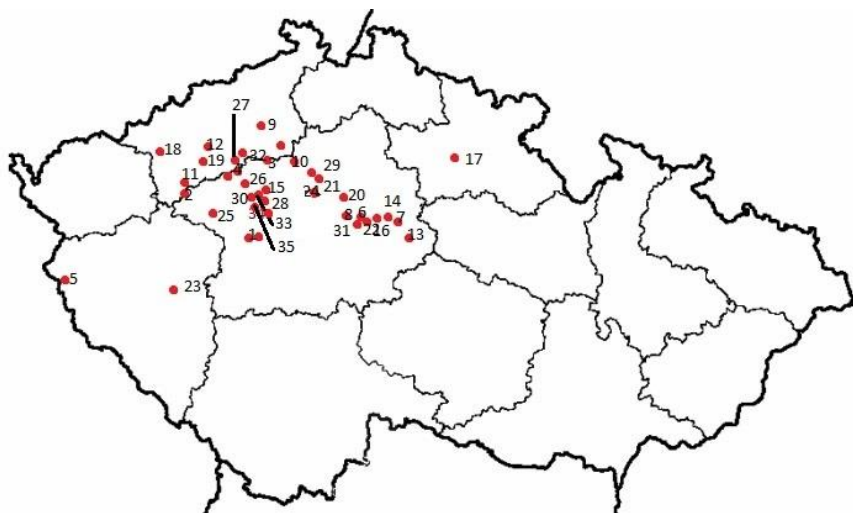
Obr. 2. Lužec nad Vltavou, kruhové seskupení okolo starší mohyly

Zdroj: Rastislav KORENÝ – Olga KYTLICOVÁ, *Dvě pohřebiště z doby stěhování národů v Lužci nad Vltavou*, okr. Mělník, *Archeologie ve středních Čechách* 11, 2007.

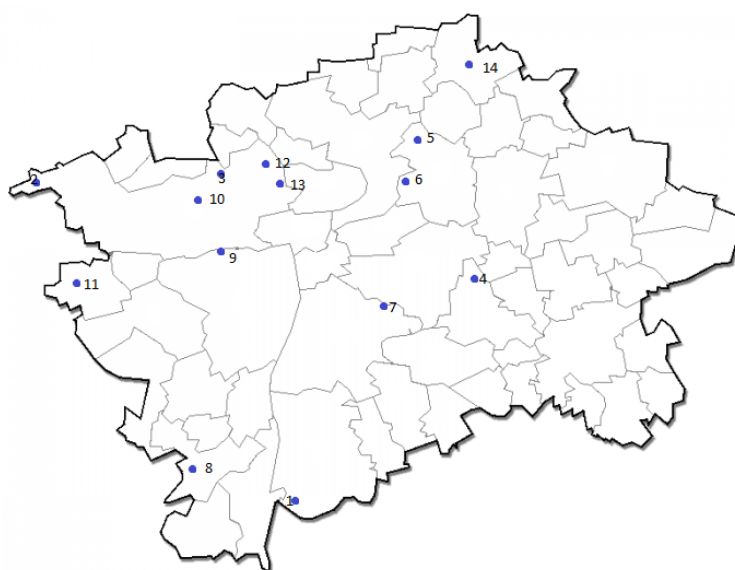
Obr. 3. Ukázka výklenku s lahví na nožce z Prahy – Zličína, hrob č. 144

Zdroj: Jaroslav JIŘÍK – Jiří VÁVRA – Miroslava ŠMOLÍKOVÁ – Milan KUCHARŤK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, Praha 2015.

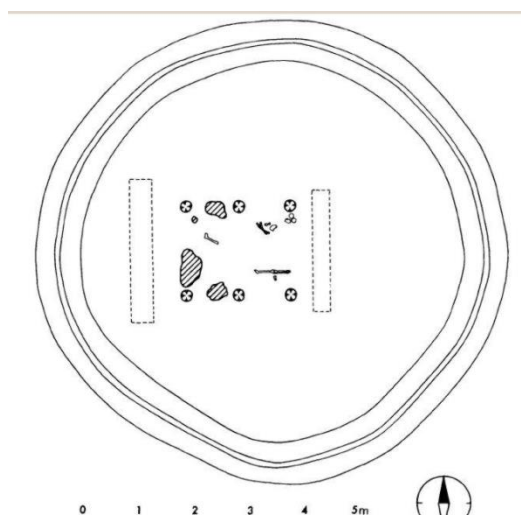
Obr. 4a. Mapa s vyznačenými pohřebišti v Čechách (autor Denisa Kroupová)

1. Beroun, 2. Běsno, 3. Bříza, 4. Hořešovice, 5. Hošťka, 6. Chotouň, 7. Kolín, 8. Kšely, 9. Lovosice, 10. Lužec nad Vltavou, 11. Měcholupy, 12. Milá, 13. Nebovídy, 14. Nová Ves, 15. Pchery, 16. Plaňany, 17. Plotiště nad Labem, 18. Poláky, 19. Postoloprty, 20. Přerov nad Labem, 21. Přívory, 22. Radim, 23. Radobyčice, 24. Radonice, 26. Řišuty, 27. Slavětín, 28. Stehelčevy, 29. Tišice, 30. Třebichovice, 31. Třebovle, 32. Úherce, 33. Vinařice, 34. Zbuzany, 35. Tetín

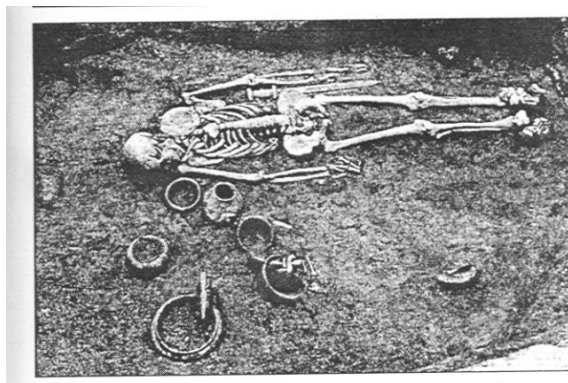
Obr. 4b. Mapa s vyznačenými pohřebišti na území města Prahy (autor Denisa Kroupová)

1. Dolní Břežany, 2. Praha – Litovice, 3. Praha – Dejvice, 4. Praha – Hostivař, 5. Praha – Kobylisy, 6. Praha – Libeň, 7. Praha – Michle, 8. Praha – Radotín, 9. Praha – Veleslavín, 10. Praha – Vokovice, 11. Praha – Zličín, 12, Praha – Juliska, 14. Praha - Čakovice

Obr. 5. Ukázka pohřbu s kruhovým příkopem z lokality Stehelčeves

Zdroj: Eduard DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě*. Praha 2002.

Obr. 6. Bohatý mužský hrob z Berouna

Zdroj: Eduard DROBERJAR, *Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě*. Praha 2002

Obr. 7. Ukázka vykradeného hrobu z lokality Praha – Zličín

Zdroj: Jaroslav JIŘÍK – Jiří VÁVRA – Miroslava ŠMOLÍKOVÁ – Milan KUCHARŽÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, Praha 2015.

Obr. 8. Ukázka superpozice z lokality Praha – Zličín

Zdroj: Jaroslav JIŘÍK – Jiří VÁVRA – Miroslava ŠMOLÍKOVÁ – Milan KUCHARŽÍK, *Hroby barbarů v Praze Zličíně: svět živých a mrtvých doby stěhování národů*, Praha 2015.

